

épp arra van a legnagyobb
ellenállás persze.
Belépek és a semmin át
lemegek a kertbe.

Saját udvarom és pincém,
bőr helyett falam van,
saját lépcsőmön futok le
kölcsonzött kalapban.

A fejem sem a sajátom,
és benne semmi sem.
Egy kéz kever össze belül.
A halált elhiszem.

Móricz Zsigmond

TÜKÖR (II)

Közzéteszi Cséve Anna

Márkus Laci

Nagy fejére a kisebbik fejére lehúzott szőkés hajával, mint egy futball-labda, ott ült a kávéház asztalánál.

– Szervusz, mit csinálsz?

– Fordítok. A legundorabb munka a világon.

– Mért? Könnyű munka és jól megfizetik.

Erre nem szól.

– Tegnap a Petőfiben voltam, hogy megnézzem, mi van bennük. Kóc-e vagy mi.

– Kóc? Csepű? Az nem is értékes és becses dolog. Tudod, mi van bennük? Szar. Hehehe, hehehe.

– Az kimegy belőlük.

Erre se szól.

– De bekerültek a jegyzeteimbe.

– Megnézhetnéd Beöthyt. Az egy alak. Az üzletembernek, egy csipet művészi érzéknek, hogy épp színe legyen és egy borzasztó tömeg kuplerájtulajdonosi kvalitásnak a keveréke. Érdemes megnézni. Hehehe, hehehe.

TÜKÖR VI. Kiss Ferenc tulajdona. 4358–4359. – Márkus László (1881–1948) rendező, kritikus. 1907-től főrendező a Magyar Színházban, ahol Móricznak 1915-ben több egyfelvonásosát mutatták be.

Kiss József

Az öreg költő a heverőn feküdt.

– Isten hozott, édes Zsigám.

– Valami bajod van, édes bátyám?

– Nem, csak így kell hevernem minden ebéd után.

És nagy üggyel-bajjal szorongatott a kiapadt hasán valami vörös gumizsákot, amelyet odaszórtott a kigombolt mellénye alá. Szürke rongyos szakállából úgy villogott ki apró fekete szeme, egy furcsa kis öreg zsidó, aki nem bír betelni azzal, hogy ő a mezőcsáti kocsmából ide jutott.

– Dolgozol sokat, édes fiam?

– Nem, köszönöm, csak jegyzek...

– Én nem jegyeztem soha, én nem láttam semmit, én álmodtam – és furcsa éneklő orrhangján, olyan éles és szinte komikusan tiszta, úgy mondta ezt a szót, hogy álmodtam, ahogy a virágot szagolja az ember, a ritka szép virágot, amelyet azért szagol meg, hogy külön tudomásul vegye ezt a kvalitását is –, az egész életemet végigálmodtam, csak magammal foglalkoztam, csak a belső énemmel, nem is csináltam semmit.

– Óh, dehogy...

– Hetvenegy éves vagyok.

– Én éppen a fele.

– Fele?... Előtted van az élet... És már mennyit csináltál, milyen nagy dolgokat.

– Óh, dehogy... tanulok.

– Hát te is a keresők fajtájából vagy?... Én is. Soha két versem nem volt egyforma, mind más, mind új. Nem is kerestem vele pénzt, a legnagyobb honoráriumot pénzben *Az Esttől* kaptam, 200 koronát, a Gnómért, ő közölte először. Azon kívül két sírversért. Az egyikért kaptam 50 üveg asztali bort, tokajit és három üveg aszút, ötputtonyosat – s ezt a szót megint úgy kéjelgi, a vén zsidó, aki soha nem remélte, hogy a puttonyokhoz közel jöjjön –, mindenféle évjáratból, egész vagyont ért... Nevető örökösök voltak természetesen, mádi borkereskedő, Zimmermann nevezetű... A másik eset még jobb. Eljött hozzám egy úr, hogy megholt valakije és a család sírboltot emel, és elhatározták, hogy én írjak rá sírverset. Én nem írok, mondom, mert én nem szeretek írni, hat napig *beteg vagyok utána*, a gondolataim levernek. Elment, elküldtem... Akkor történt, hogy én egy képet megszerettem, mert, amit itt látsz, a műtárgyaimat, mind úgy szedtem össze pénzért, összegeket fizettem érte. Nem nagy összegeket, de egy kis vagyont. Egy hollandus festőnek volt kiállítása a Könyves Kálmánnál, ott függött egy oszlopon az a kép, nézd meg, kérlek, most rossz a világítás, annak fény kell, az fürdik a fényben, vedd le, nem baj, kiesett a szög? Majd a szobalány beteszi, az a száj és a fején az a párta, vagy fátyol, vagy mi, az nekem rendkívül megtetszett, – megkérdeztem az árát, nem tudtam aludni tőle, beleszerettem abba a nőbe. 700 korona. Honnan van nekem 700 koronám egy képre, egy magyar költőnek honnan van 700 koronája egy képre? Alkudtam rá, közvetlen levelezésbe bocsátkoztam a céggel, a Könyves Kálmán írt, hogy ez az ember nekünk sok szívességet tett, leengedték 500 koronára. Sok. Már lemondtam róla. És akkor másnap újra bejön az én emberem, hogy ő sürgönyözött haza, és azt a választ kapta, hogy kutkökut, csak nekem kell írni verset. Jó, mondom, mennyibe kerül a sírbolt. 5000 forint. Rendben van. El fog menni Könyves Kálmánhoz, ott függ egy oszlopon egy kép, azt nekem elküldi, akkor meglesz a vers. Két óra múlva itt volt a kép.

S kárörömmel nevet, az egész arca belevörösödik, a vékony bőrű madárcarca, a ver-

sét nem becsüli egy szúra, s úgy nevet, mint minden író, ha a buta firkájával sikerül becsapni az embereket, hogy pénzt adjanak neki.

– Nooo, hát ha ők 5.000 forintot tudnak adni egy síremlékért, megvehetik rá a feliratot is. No de, gondoltam magamban, ezek 500 koronát adnak, ezeket jól kell kiszolgálni és csináltam három verset, hogy válasszanak. Egy hat sorosat és két négy sorost, amelyik a legszebb, azt tegyék rá – és kérlek alássan, most jön a legjobb: *rátették mind a hármat...*

S nevet, kis hangtalan nevetéssel, gúnyos, éles, eszes szemei könnyesek lesznek a nevetéstől.

– Mind a hármat rávésték a síremlékre, egyiket középre, a másik kettőt kétfelől – ki van fizetve a sors igazságtalanságáért, hogy azoknál van a pénz, és nála csak a szellemi érték.

TÜKÖR VIII. OSZK Fond 502/1. 176–181. 1915. jan. 15.(?) – A Könyves Kálmán Műkiadó nem kifejezetten kiállítási intézmény, de divatos bemutatóközhely, 1906-ban Rippl-Rónai is itt aratott először sikert. – *kutkökut* – coüte que coüte, kerül, amibe kerül.

Nagy Lajos

Komiszság

– Én nem hiszem azért, hogy Bródy olyan aljas legyen, mert senki nem olyan fekete, hogy minden ok nélkül mindig csavarosan járjon. Mért mondta volna, ha nincs benne semmi igaz... De most haragszom, mert Karinthynek olyanokat mondott rólam, ami direkt esztelenség, és ő szó szerint visszamondta nekem. „Sajnálok szegény fiút – s utánozta a Bródy szájsarkából eregetett fél hangját, az ajkát lebiggyesztve s maznán nyefegve –, ügen szegény gyerek, ügen jó fiú, nagy szüksége van pénzre, nem 1000 koronára, nem 500-ra, de tíz koronára már egyszer, ügen nehéz viszonyok között él, egyszer kért egy koronát tőlem, de olyan brüszk módon, azt mondta, *konzumálni*, és erre kell, ezért a szóért haragudtam meg rá, úgyhogy szokásom ellenére nem is adtam neki.”

Kiterjeszti a kezét megvetően.

– Ez olyan ostobaság és a tényeknek olyan elferdítése, hogy tisztára számárság. A dolog úgy volt, hogy ültem az Abbáziában a teraszon, s bár nem volt egy koronám, feketéztem, gondolva, mire fizetni kell, megszerzem én azt a koronát, majd csak jön valaki. Megtörtént azonban, hogy négy óra lett, és nem jött senki, ellenben jött a pincér, hogy tessék fizetni. A pincér viszont új ember volt, aki engem nem ismert, mint törzsvendéget, s mondtam neki, hogy „adja át a következőnek”, de beszélt valamit, hogy azt nem lehet. Hát jó, akkor kifizetem, várjon, felállottam és bementem a kávéházba, mintha a piszoárba mennék, gondoltam magamban, hogy ellépek a kávéház túlsó oldalán, s holnap kifizetem... De abban a percben szállt le konflisról Bródy, s jött befelé, találkoztunk, igen megörült nekem s szívesen elbeszélgetett, kérdezte, hogy van fijam? S aztán Bródyról az egész világ tudja, hogy ő nem egy úriember, ő a legszemtelenebb kölcsönkérő, pincértől, portástól, összevevő, hát én nem is kezeltem őt valami szigorúan, mint valakit, akivel szemben kényes az ilyesmi. Mondtam neki, hogy „Sándor bácsi, adjon egy koronát, hogy kifizessem a pincért.” „Nincs fiukám, egy forintom volt, odaadtam a konflisnak. Nincs egy krajcárom se. Különben szívesen adnék.” Hát ha nincs, az se baj, majd holnap kifizetem, megjegyezvén, hogy Bródy már számos esetben felajánlotta, hogy ha pénz kell, ad, azonban sose vettem igénybe. A

konzumálni szót azonban nem használtam, azt ő abban a percben találta ki, mikor elmondta az esetet, s mindjárt haragudott is érte. Én aztán az utcán tíz lépésre találkoztam egy barátommal, mindjárt elvettem tőle a koronát. Visszamentem, a pincért még megtaláltam s kifizettem. Ezzel el volt intézve... De hogy Bródy így eleveníti fel, az csak komizság? Nem véli?... Ej, csak ebből a számból ki tudnék kerülni, amit magyar irodalomnak neveznek. Egyelőre kevés a kilátás rá. Nagyon beleragadtam, fene egye ki.

TÜKÖR VIII. 182–184. 1915. jan. 19.

Nagy Lajos

Éca

– Egy écaért jöttem.

– Mi az?

– Tanács, jó tanács. El fogok mondani önnek egy történetet minden privát megjegyzés nélkül. A Hatvany-féle dologról van szó.

– Mi az?

– Karácsony előtt megvett hat írótól egy-egy könyvet, azok közt ott van ön is. Ezt a sorozatot folytatja, és az első, aki megkapta és fölvette az 1000 koronát, Karinthy. A második én szeretnék lenni.

Egyenesen ül, bizonyos presztizst érez a személye körül, hogy most nem három koronás kölcsönről van szó. Ezer korona! Ahogy Marci mondaná, ezer bomba és kartács!

– Szólottam Fenyőnek, aki azt mondta, el fogja intézni. Legközelebb azt mondta, hogy a dolog halasztást szenvedett, de lehet rá felvenni előleget. Erre megkérdeztem, hogy miről van szó. Hatvanyról. Különben mindjárt telefonálok neki. És telefonált, és ajánlott engem és még egy író. Én csak azt hallottam, amit a telefon egyik vége beszélt, azt nem, amit a másik vége szavalt, de ebből úgy vettem ki, hogy Fenyő akkor *először* ajánlott engem. Hogy mi a válasz, nem tudom, de úgy éreztem, hogy Hatvany némi ellenállást fejt ki. Sőt, nem is ellenem, hanem a másik ellen, akire azt mondta Fenyő, hogy hiszen ismeri, olvasta a novelláját, a Macskazugban-t, tehát Barta Lajosról van szó.

Aztán beszéltem Bródy Sándorral, akihez fölmentem. Ő ugyan nem ismer, mint író, mert soha nem olvasott, egy soromat sem, de az nem baj, hogy én magamról elhárítsam a dolog felelősségét, elvittem a könyveimet, s odaadtam neki, hogy nézzen bele. Panaszkodott, hogy nem tudok, fiúkám, nem tudok. Annyit kéne olvasni, nem tudok egy sort se. Hát, ha nem tud, bassza meg, ott hagytam. Megígérte, hogy beszél Hatvanyval.

Aztán azt mondták, hogy Menyhérttel beszéljek, az egy buzgó és jó ember, megjegyzem, hogy Bródynál még némelyikét, akik neki nem tetszettek, jól bekefélttem, rosszat mondtam róluk. Lengyel Menyhért azt mondta, hogy „csak adja ide a könyveit, én odaadom Lacinak és beszéljenek ők magukért. Laci ezt a dolgot egészen önállóan csinálja, majd megmondom önnek, ha akarja, és ha nem akarja, felmehet hozzá”.

Ez volt tegnapelőtt, tegnap, hogy minden szálát kézben tartsak, elmentem Bródyhoz, aki azt mondta, hogy „refüt kaptunk, fiam”.

TÜKÖR VIII. 185–187. 1915. jan. 20. körül. – *Fenyőnek* – Fenyő Miksa (1877–1972), a *Nyugat* egyik alapítója, támogatója, kritikusa. – Barta Lajos (1878–1964) író, újságíró. – Lengyel Menyhért (1880–1974) író, drámaíró, színigazgató.

Bródy Sándor**A zsidó táltos**

Már a kávéház ablakán át látta a szürke fejét, amely olyan hajas és kényes, mint egy öreg szürke lóé, amely még tart magára.

Egy pillanatra habozott, bemenjen-e, kezdte utálni az utóbbi időben, komisz volt a dicsőítő beszédekor. De lenézte és megvetette, hogy nem mer, s nem is tud szemtől-szembe pökhendi lenni.

– Jó estét Sándor bá!

– Szervusz fijam – s kinyújtott tenyerét, puha, vastag tenyerét odanyújtotta. – Nem is látni sehol.

És melegen, bizalmasan mosolyog rá, ahogy a régen nem látott ellenségre mosolyog az ember, akivel el akarja hitetni, hogy jó barát, sőt, több annál, testvér, apa, szerető.

A fia ott ül mellette, komoly dolgokat suttog a fülébe, biztosan pénzről van szó. Nemo egyet fordult a kávéházban, lement a lépcsőn, a fényes sárgaréz korridor alatt ott ült Somlay, levelet írt s úgy tett, hogy nem látja. Mosolygott ezen, ahogy belebújt a levelebe a színész úr s tisztán hallotta a minap esti hangját:

– Nemo Nemini, egy szóm lenne magával... Adjon nekem egy forintos nevű pénzt, mert nekem nincs, és az emberek nem akarnak adni. [...] Egy Nemo Nemini persze nem kapható olyan pofátlanságra, hogy magának veresse a dobot.

Mikor visszajött, a táltos szívélyesen nézett elé, hogy üljön le.

– Mit csinál? Dolgozik?

– Dehogy. Mit lehet most dolgozni.

– Semmit. Ha én most bele nem fogok a magam kis dolgába, ihen vesznek.

Nemo mosolygott, az egész írói kaszt egyhangúlag megvetette a Fehér könyvet.

– Senki se akarta, mindenki lebeszél, nem volt pénz, már ki volt nyomva 8 év, úgy látszott, hogy meg fog szűnni.

Öntelten mosolygott s szíjta a szivarját a vastag, buja ajkaival, az alsó szája szélén egy csúf fekete folt, olyan megkékül pont, a bal sarokhoz közel.

– Pöstyénben 200 példány fogyott el belőle – mondta a fia, a sovány, aki tofla katonaruhájában úgy ült mellette, mint a többi zsidógyerek a nagy író mellett, akiből hasznot akar húzni, legalább annyit, hogy mellette ül és sütkérezik a fényében.

– No, annyi nem. Én tudom – mondta mazna, laptyos szájú szavait a nagy író, az apa, aki mintha megérezte volna, hogy undorító a fia hízelgése, amely egészen alap nélküli hazugság, bár ő se tudott semmit róla, eddig nem is hallotta épen Pöstyén nevét. Ötven...

– Nagy siker, roppant fogy – szólt Nemo.

– A legnagyobb könyvsiker.

– Még pedig nem csak a háború alatt – mondta Nemo, hogy jót mondjon. – Egyáltalán. Magyarországon – mondta olyan egyszerűen, mintha a világ leglényegtelenebb dolgáról volna szó.

– Sokba kerültök – tette hozzá igazi Bródy hanggal s a fiára nézett. A fiú úgy tett, mintha szégyellné magát az apai szemrehányásra. – Illés ebbe a hónapba 20-50-74-120-120 forintba került, még legalább 30 kell, 140 forintba kerül.

– Illés? – mondta a fiú elismerően.

– Egy 14 éves kölyök – szólt az apa, a szája szélének a belsejét is kifordítva. Az egész arca szétnyúlik, mint a kifeszített, ócska luftballon, s bőre tele van ripacsokkal, lyukak-

kal, komisz és vásott, micsoda kéjelgéseken ment át ez az ember életében. Undok. A szürke prémhaja laposan lesimítva a homlokára, balra, nagy, barna, meleg szemei a vastag szemöldök alatt szélesen fénylenek. – A Sándor is belekerült annyiba, Pista is, Jenő is, magát se véve ki.

– Hány fia van?

– Öt.

– Ha nekem öt fiam volna, én felöltöztetném őket gárdistának, és mindig velük lennék meg.

– Én is, ha olyan fiúk volnának, hogy megérdemelnék, de csak szomorúságot okoznak az embernek – mondta az író, aki a világ legléhőbb embere, a fiainak olyan mintaképe volt, hogy azok csak teljes moral insanity terén nyerhettek némi kiképzést, a fiúnak úgy látszik hajlama volna, mint mondta, a jóságra, azzal a szemérmes hallgatással fogadja az apai gyöngéd szívhangokat, ahogy a jó fiúk, a legjobb is, semmibe venni szokták az apát, a legjobb apák leckéztetését.

– Mert én pali vagyok az ilyenre, hogy a fiatalság közt legyek, én undorodom az öregektől, az már tempi passati – folytatja a jeles apa, aki egyszerre visszanyeri emberi formáját s a fiai már csak a fiatalság neki.

Egy percnyi csönd és az apa eltűnik.

– Nagy sovén lettem – mondja.

Nemo mosolygó komolysággal néz rá. Gondolkozik, hogy értse. A zsidókkal úgy meg van elégedve?

– Kezdek csaknem büszke lenni a fajra.

A magyarságról szól hát a nagy magyar író.

– Jó rász, sok becsületet szereztek most az egész világon.

S úgy bólogat, mintha a rossz fiait dicsérné, a mostoha fiait, akiket az anyjuk miatt utált, de ha jót kap tőlük, akkor megveregeti a hátukat s örül, ha nem kell rájuk gondolni.

Egy zsidó áll meg az asztalnál és csörgeti a bukszáját. Egy kaftános zsidó, aki bedolgozza egész Budapestet, s minden asztalnál addig áll, míg azoknak le nem sül az arcáról a bőr, és végre dobnak valamit a perselyébe.

Nemo úgy sem tett volna bele, de most csak azért sem mozdult, mert Bródy előtt meg kellett mutatni, hogy nem viszonozza a magyarság dicséretét azzal, hogy pénzt ad a zsidóknak.

A zsidó csak áll, áll, Bródy a zsebébe nyúl s kimarkol holmi ezüst és nikkel darabokat. Egy koronát kivesz, mert neki a magyar író előtt meg kell mutatnia, hogy nem veti meg annyira a fajtáját, hogyha szóval szidja is, de a pénzt is megvonja tőlük. A zsidó megáll Nemo háta mögött s szemtelen alázattal megsördíti a perselyt.

– Isten áldjon – rivallt rá Bródy a felekezetére jó vastag szóval. Restellte és ebben a percben utálta, ki tudta volna rúgni, hogy nincs benne annyi úri tapintat, hogy a magyar úr megvetését felvegye.

– Mulatságos ember – szólta a fia, akinek a bőre túl bővérű s az érzékiség fiatal tüzétől fényes.

– Szemtelen alakok és az egész Pestet megadóztatják – szólta a nagy író s már meg volt enyhülve, káröröm volt benne az adózókkal szemben.

A fia a belső zsebébe nyúlt és egy kis könyvet húzott ki.

– Mi az?

– Zsidó imakönyv – mondta a fiú, aki úgy képzelte, hogy az apjának hízeleg vele, ha a zsidóságot kicsit fitogtatja, de Bródy Sándor ebben a percben büdösnek találta a dol-

got és a legnagyobb önuralom kellett neki, hogy rá ne szóljon valami gorombaságot, de megint csak felül került benne a rokonok túrése. – 18 krajcár volt, mondta a fia, aki érzett valamit s egy hazugsággal az olcsó vásár viccének leplébe takarta a zsidó imakönyvet.

Egy teaáruoló kis zsidógyerek állt meg mellettünk.

– Ez nem hagyja magát lerázni oly könnyen – mondta a nagy író, akit már felhúzott, hogy megint egy zsidó kéregető a magyar kollega nyakán. Ez észre se vette volna, hiszen úgy hemzsegek most a lengyel zsidók Pesten, mint a patkányok a pincében s mivel úgy sem szaladhat fel a nyakára, hát hagyja az ember, meg se látja őket, mint a legyet a leves körül, ha mégis belesik, kilöki.

Nemo ránézett a gyerek arcára, sápadt igazi zsidó gyerek, a szemei égnek, mint a parázs, mosolyogva, valami gunyoros megszokottsággal kínálja a teáját, „cvancig krajcer”. Bródy eleresztette már, kidobta, lerázta, Nemo szórakozottan nézett rá.

– Intelligens arca van – mondta, hogy már ennyi szívességet tegyen a zsidóknak, akik itt most le voltak verve és elszomorodva önmaguktól. – Jó szeme van.

Bródy mintha oxigénbe került volna, felszabadult.

– He, he, kom her, gyere csak ide. Was hast du?

– Thé.

– Nichts alles?

– Nichts.

– Hogy adod? Wie theuer ist es? 20 krajcár?

– Ja.

– Wie hejszt du?

– Abraham Brennerien. [?]

– Und wo gehts du?

– Von Galizien.

– No, adjál egy théát. Hát ez milyen árú? – s egy nagyobbra mutatott a nagy fekete táskában.

– 2 korona.

– Az drága, sok nekem.

Egy koronát tett le maznán elébe, a gyerek úgy elnyelte, mint a héja a pondrót. Az arca csillogott.

– De tanulni kell ungrisch! – mondta a magyar író gyenge németséggel beszélve vele.

– Muss kaufen ein Buch und lernen ungrisch. Ez már itt marad Magyarországon – mondta atyáskodva. – Tizennyolc éves korában nem fog tudni németül. Wenn du kaufst Buch, eredj csak át ide Dickhez, vegyél egy könyvet, amiből tanulhat magyarul. Hogy német legyen és magyar benne a szó.

– Gnedige Herr, ich habe keit nicht hier warten.

– Géhst du und árulj és gyere vissza, und kom her zurück.

– Ja, ja.

A fiú elment. Bródy maznán mondta:

– Ez kell, hogy tanuljanak.

A fiúnak nem ízlett, hogy utánaszaladjon a könyvnek, elindult s visszajött.

– Hát elment már...

– Visszajön, eredj a könyvért! – kiáltott rá az apa olyan hangon, ahogy az apa parancsolhat a fiának.

A fiú a szürke bakaruhájában ellődött. Nemsokára jött is, egy füzetet hozva: *Ungarisch* és 30 krajcárt, amit letett az apa elé.

– Alásszolgája Sándor bácsi – köszönt oda Hetényi, a detektívfőnök-helyettes, aki pár éve még kopott újságíró volt a Budapesti Hírlapnál, s beakasztotta a kabátját belőle, a kisasszony mellé.

– Ez jellemzi a rendőrséget, annyira becsülik a közbiztonságot, hogy nem merik a kabátjukat a fogásra akasztani.

Bródy hangosan nevetett ezen, ha valakit kicsúfoltak, az neki jól jött.

– Mit nevetnek? – kérdezte a savóképű detektív, aki kis álszakállát olyan büszkén viselte, mintha az külön érdem volna, hogy csak az álla fenekén nőtt és olyan ritka, tojásdad fején úgy lógott ez a kis szakáll, mintha az volna a célja, hogy ha a detektív koronként megfordítja a fejét (ha hivatalba megy) hát azért felül akkor is legyen egy kis haj...

– Ezt jól csinálja Sándor bácsi, ezt a könyvet, jó helyre teszi, a fiú megérdemli, eszes gyerek. A teás fiúról van szó?

Nemot igen bosszantotta, hogy a véletlen nagylelkűségével úgy megcsinálta a fiú karrierjét. Ime egy poltron és értéktelen keresztény már jön és alányúl a nagy író trükkjének. Holnapra már híre lesz a dolognak.

– Nekem régi ismerősöm, rokonom! Hogyne kérem, fent volt a feleségemnél teát eladni, és ez csak elég. Megkínálta a feleségem, nem evett.

– Kóser kell neki – szolt Nemo.

– Aha, aha – bólogatott Bródy és olyan elevenen figyelt, mintha egy különösen becses gyerekének tetteiről beszélnek adatokat, úgy kicsalta belőle a szót.

– Igyál egy pohár tejet, mondta neki a feleségem. Az kóser.

– Azt maga nem érti, mondta a fiú, ez a pohár, már amiben a tej van, az nem kóser!

– A disznó, a szemtelen, makacs, penetráns faj – kiáltott Bródy Sándor becéző felháborodással –, meg meri mondani, hogy a pohara nem tiszta neki. Ilyen gyalázatos önhittség!

Hetényi, vízszíni szemeivel, felbátorodva s még mindig gyáván igenlette.

– Mondhatom, hogy abban a pillanatban a lakásomban ő volt a legpiszkosabb tárgy.

– A fiú.

– Igen.

– Hogy ki nem pofozzák! Kirúgni, makacs, konok, önhitt nép, hogy szembe így mer sértegetni – lármázott a jeles magyar író, ahogy csak egy zsidó tudja elragadtatott büszkeséggel szidni a fajtáját – arról le kell szoktatni őket, hogy finnyások legyenek a kosztban.

– Ehhez igazán orosz kancsuka kell, ezeket megalázni – mondja Hetényi olyan abszolút hülyeséggel és tapintatlansággal, amire csak magyar ember és keresztény képes.

– Vagy a jó kenyér – mondja Nemo.

– Vagy a jó kenyér – fogadta el Bródy, aki egész este Nemo után igazodott. – És itt azt megkapják, ez az egyetlen hely, ahol ezzel olvasztották be őket. A magyarságnak ez a módszere, hogy valósággal becsalták a zsidókat és így nyertek ingyen másfél millió jó magyar embert.

– Pedig az emberanyag a legnagyobb érték az összes nemzetgazdasági értékek közt – mondta Nemo egyszerre kimondva egy axiómáját, amit a múltkoriban esztergályozott ki.

Kéri Pál jött, s a nagy prémes kabátját odaadta a pincérnek.

– Szervusz Pali – mondta Bródy, aki koronkint elfeledkezett a Bródis hangjáról s egész természetesen beszélt. – Azt mondom, hogy a magyarok másfél millió magyart ingyen kaptak a zsidósággal.

– Az egyetlen lelkes magyarságot – mondta Kéri –, ha a zsidók nem volnának, már nem is volna magyar kérdés. Ők csinálják az egészet.

Nevetett, ez Az Est-asztal stílusa, így beszélnek a Vázsonyi társaságában, Nemo tudta, hogy ő kissé feszélyezi az urakat.

– De mi van ebben a kávéházban – mondta Kéri s kopasz fejéről leadta a kemény kalapot – oly szájszag van. Csupa szájszag az egész kávéház, mintha X itt volna, csupa X.

– Ez az ön bonmot-ja, amivel belép a társaságba?

– Hogyan?

– Jön Psemislből, s ezt a megjegyzést mint cukorkát átnyújtja a társaságnak?

Kéri mosolygott.

– A magyarságnak még egy nagy ravaszsága volt a zsidókkal szemben, valósággal *elcsalták tőle a nemzetközi német nyelvet*.

Ez egy régi sérelme a magyar kávéházi asztaloknak Bródyval szemben. Mikor valakinek azt mondta, hogy „elvették tőlünk a német nyelvet, viszonzásul el fogunk rothasztani benneteket, kozmopolitákká teszünk”. Valaki azt felelte rá, hogy „kibírtuk a törököt, kibírtuk a németet, meg fogjuk emészteni a zsidót is”.

– A zsidó nagy nyelvtalentum – mondta Kéri –, milyen jól írnak a magyar írók, pedig mind zsidó. Szép Ernő, Kemény Simon.

– Kemény Simon hova való?

– Losonc.

– Ne üljön fel neki, a Rumbach utcai elemibe járt, pesti zsidó fiú.

– Molnár is jól tud magyarul.

– Jól. Maga is.

– Én nem tudok, fiam – mondja Bródy s már megint bródiz –, én csak sok szót tudok, de nem igazi a nyelvem.

Nemo csodálkozott ezen az önismereten.

Kéri: Jól tud Szini, ugye? Vagy nem?

Nemo: De igen, egész preszióz magyar.

Kéri: Igen rafinált magyar nyelve van.

– Jól tud Rákosi Viktor – mondja Bródy, és a maga fiatalkorának igazai jutnak eszébe.

A többiek csodálkoznak. Nekik ezek már nem is írók.

– Rákosi Jenő is – szól Kéri, mert a nagy Jenőt, mióta úgy szidják mint újságíró, kezdik dicsérni mint néhai író.

– Az nem, fiam, az már csinált, könyvszagú – szól Bródy maznán.

– Ambrus is, ugye?

– Igen, de néha elírja magát. Különbösen senki sem tudott sem jobban, sem rosszabul magyarul, mint Jókai.

– Igen, borzasztóakat írt néha.

– Hát Mikszáth?

– Mikszáthot nem szeretem – szól határozottan Kéri –, cifra.

– Én sem – szól Nemo.

– Gárdonyi jól tud, ugye? – nézett Bródy Nemora.

– Gyönyörűen.

– Ő tud a legszebben, pedig az apja sváb volt, de szerencséje van, az anyja magyar parasztasszony.

– Igen – szinte irigyen néznek az írók.

– És vele él máig, együtt vannak.

– Ma is?

– Hogyne.

– És bassza is? – szól Kéri, a cinikus.

– Hát még tán azt is, fiam – mondta szelíden Sándor bácsi.

– Jól tudnak a magyar zsidó asszonyok.

– Általában a zsidók.

– Ma már csak azok tudnak – szól Kéri, s rossz fogaival és bedagadt apró szemeivel nevet –, a magyarok már nem is tudnak magyarul. Különben a zsidók emancipációja most két éve fejeződött be, mikor Az Újságban megjelent egy napi hír, hogy két ember összeveszett a mezőn, aratáskor, mert az egyik elbaszta a másiknak a feleségét, kasszával intézték el az ügyet, a csábító levágta a férjet. És ez a csábító zsidó volt.

Nagy nevetés.

– De az nem az Alföldön volt – szól Nemo –, hanem Beregben.

– Az lehet – kapott rajta a naiv detektív –, én magam is láttam az Iza[?] völgyén csizmás szántó zsidót.

– A magyarság igen ravaszul, jól csinálta a zsidókkal a dolgát – szól Bródy, mintha csak részt keresett volna, hogy előadja, ami az eszébe jutott. – Az én gyerekkoromban láttam, valósággal megfőzte a zsidót puhára. Hazajártam vakációra Egerből a nagybátyámhoz, ez meg nyáron sajnálta az igás cugot beküldeni a vonathoz, dolga is volt, meg egy gyerekért elküldeni – szóval fogadtak szekeret, ő bérlő volt –, hát mindig azt az egy parasztot küldték elibem, Kun Sámuel volt, fésűt viselt hátul a hajába... Hát az, fiam, ezt az idegen rászbeli gyereket, akinek más volt az arca vágása, a haja vágása meg a bögyörője vágása, épen úgy kezelte, mint a maga fajta úri gyereket. Soha meg nem érezte vele a megvetését. A magyar paraszt tett legtöbbet a zsidók megmagyarosítására.

A kis zsidógyerek jött a könyvért.

– No, nehmt du das Buch, und wenn du hundert Wort lernst, ich kaufe von dir ein kilo thé.

A gyerek gyanakodva vette a könyvet, nevetett, de fölényesen, a kiváló magyar író a szájába rágta a kívánságát, szinte kérte, szinte rimázkodott neki, rábeszélte, csalogatta. A gyerek egy perc múlva visszajött.

– Ich hab keine Zeit zu lernen, ich muss arbaiten, mein Vater geduldigt nicht.

– Nem engedi az apja! – kiáltott fel Bródy s az elszörnyedése mintha diadalordítás is volna... – disznó, makacs, penetráns, konzervatív faj. Muss dir lernen, und wenn der Vater geduldigt nicht, du sagst es mir, und ich werde streng! – fenyegette meg oly gyöngéden s oktatóan, ahogy fiát fenýíti az apa. – Du muss lernen hundert Wort, aber eil!

– Ich weis jetzt hundert Wort, ety, kető, három, nety, öt, hat, het...

Nevetés, és a fiú elmegy.

Bródy is nyújtózik, fizet.

– Gyalázatos népség, csak azt nem értem, hogy nem korbácsolják ki az országból – utánanéz a fiúnak, és bírálva, megbecsülve, hogy mit ér, mondja:

– *Ez jó lesz, ezt megtartjuk, ez jó lesz a Magyarországnak.*

Potyogtatja a szót a szivarja mellől s most ér tetőpontjára a zsidó táltos, ahogy megajándékozta Magyarországot egy galíciai zsidó gyerekkel et vice versa.

S e percben egy szőkére festett hajú, kövér, amolyan nő megy el az asztal előtt és odabiccent Bródynak. Ahogy továbbmegy, Sándor bácsi elkezd kiabálni.

– Fiam, fiam, kisasszony, kisasszony, neki adom ezt a théát, fiam, pincér, vigye csak utána.

A pincér elsietett vele a nő után, a fizetés izgalmában csak a nagyúrral foglalkoztak, aki széles nyakáig lógó hivatalos mosollyal rakta le a hatos borraivalókat, akkor csak újra itt volt a nő a szőke hajával és a fekete szemöldökével.

- Magának küldtem, fijam, mert én nem téázom.
- Ez mindig elkél – szólta a nő ronda mosolygással – úgyis rekedt vagyok.
- A haját mossa vele fijam.
- A hajamat? – bámult el a nő.

– Ügen... – nyögte neki jóváhagyva.

A nő félt, hogy nem érti, s ennyi ember előtt csúffá teszik.

– Milyen thea ez?

– Orosz téa, ügen jó, csak mosd vele a hajadat.

A nő már igazán félt, ha már a tegezésnél is tartunk, és egy biccentéssel elvitte vas-tag arcát.

– Mért nem mondtad meg neki Sándor, hogy a pináját mossa vele – szólta Kéri.

– Üntettem neki, megértette ő azt, értelmesekek ezek, ügen.

S nyál volt a szája szélén, mintha kicsordult volna a vágytól, undok volt a leejtett álkapcsaival kövér pofájában.

– No lám, egyszerre két jót tett a teájával – szólta Nemo.

– Nem ismerek magamra, mióta a háború kitört, az ember nem is tudja, mi van benne, annyi jószág van bennem. Ügen jó vagyok. Úgy felszabadult bennem, nagyon megfigyelésre méltó – mondta s felállott s elment.

Mikor elmegy, Nemo Kériverel marad.

– Azért csakugyan van valami jó ebben az emberben.

– Komisz, rossz akaratú becstelen gazember – mondja nyugodt és higgadt meggyőződéssel Kéri.

– Mégis... őt fiút hogy eltart!

– Ez a gazemberek jellemző vonása. Különben is zsidó vonás. Hány zsidó van, aki könyörtelenül meg tud fojtani akárkit, de a családjáért meghal. Mintha a családjához menekülne, hogy elfelejtse, hogy milyen gazember. A jó emberek nem ragaszkodnak úgy a családhoz, nekik, jóknak, minden ember egyforma közel van hozzájuk.

– De mivel keres annyi pénzt?

– Kicsalja az emberekből.

– Őt fiú 300 koronájával.

– Az havi 1.500 korona. Hát van neki egy zsidó, meg egy keresztény tókéje.

– A vadrác?

– Az. Dungyerszky. Azokat csalja, pumpolja. Kerít nekik nőket, színésznőket, mindent, udvari bolond, kurva. Hatvány a másik palija.

– De magától tart, maga imponál neki,

– Engem nem szeret, mert ezek olyanok, hogy rögtön minden titkokat, a legtitkosabb dolgaikat elmondják egymásnak, mindjárt frêr et cochon. De én távol tartom magam tőlük egy kicsit, van némi distansz, és ez feszélyezi őket. Molnárt is.

– Az mit csinál a főhadiszálláson?

– Jól érzi magát, piszkos ember, nem szeret mosdani, és ott van ürügye, hogy ne is tegye.

– Hova ment most Bródy?

– Kártyázni... Piszkosan kártyázik, egyáltalán nem úriember, egy ronda zsidó, de van legalább stílusa.

TÜKÖR VIII. 197–225. 1915. jan. 27. – *Dick* – Dick Manó könyvkiadó és könyvkereskedő. – Hétegyi Imre (1871–1946) rendőrfőkapitány-helyettes. – Kéri Pál (1882–1961) újságíró. – Szép Ernő (1884–1953) költő, író, újságíró. – Kemény Simon Tasson (Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegye) született (1882–1945) író, újságíró. – Szini Gyula (1876–1932) író, újságíró. – Rákosi Viktor (1860–1923) író, újságíró. – Rákosi Jenő (1842–1929) író, publicista. – *frère et cochon* – helyesen frère et cochon, elválaszthatatlan barátok.

Ígérd meg, ne add meg

III. Zsül

– Hogy vagy édes fiam? – tapad édes mosollyal.

– Köszönöm.

– *Régen voltam nálatok* – szól tovább Zsül, s nagy, vízzel telt homloka alatt a szemei oly nedvesen csillognak, mintha a vízmennyiséget jelezné a fényük. Gonosz érzéssel, alattomosan mond kedvességet.

Nemo egészen meghökkent, hogy ez azt emlegeti, hogy nála volt. Az is ugyancsak kéretlen látogatás volt.

– A tavaszon, mielőtt kimentek Leányfaluba.

– Ugyan.

– Már régen, kedves... most egy éve.

Aztán elfogja, amikor ő el akar menni.

– Mi van a moziszekeccsel?

– Mosiszekecs? Még olyat nem írtam.

– De ígértél, igen, ígértél nekem. *Soká ígértetted*. No, nem baj, *én azért nem megyek tönkre*.

Nemo megdöbbenve néz a mosolygó arcra, amely szélesen, hájasan és ártatlanul néz, mintha nem volna mögötte semmi düh és bosszúvágy.

– Tönkre? Isten ments, sőt nagyon szépen élsz és virulsz, hálistennek.

– Most Győrbe voltam öt napig. *Lejátszották a kis darabodat is Vilmával*.

– Igen? – mondja Nemo, és kedvetlenül gondol arra a rémes játéokra, ahogy ez a vén, rossz komédiás, a bájos kis 16 esztendőes fiút játszotta, okádó parasztsággal, részegnek és hülyének. Hát a győrieknek is kellett látni ezt? – Hogy van a nagyságos asz-szony?

– Jól, *de akkor haragudtam, mikor a címemet odaadtad a Pesti Hírlapnak* – s dudorászva mondja –, nem élhetek muzsikaszó nélkül.

Nemo végre megérzi a támadást egész őszintén.

– Édes fiam, a memóriád hiányosan működik, te azt nem adtad nekem moziszekecs címéül.

– Hát?

– Írtál egy nagyon kedves Zsül-levelet, amibe az van, üveg alatt őrzöm, hogy „nem élhetek Nemo Nemi nélkül!”

– *Mutattad is nekem nyomtatva szekecsnek* – mondja kedves közvetlenséggel s markolatig döfi bele a kardját.

Nemo már egész elfeledte a dolgot, csak azért nem érzi a döfést.

– Ja, tényleg én elébb rád gondoltam, s meg akartam neked csinálni, de hát nem tudok én olyat.

– Dehogynem! És *nem jártál volna rosszul*, mert lett volna pénz! *Én másfél évig hordtam volna az országban*. Nekem az egy jótétemény lett volna, s *neked is*.

- Pénz nem kell, fiam, a pénz nevű játékot nem kedvelem – mondta Nemo gúnyosan nevetve, mert tudta, hogy ezen a nyelven kell ezekkel az emberekkel beszélni.
- Luriára [?] is haragszom.
- Én is. Akkor mindjárt megszakítottam veled az összeköttetést.
- *Én sem érintkezem veled* – mondta Zsül, s ez már affektálás volt tőle, mert Luria nem érintkezik övele, mióta kilátta, hogy nem jelent pénzt. – Soká bolondított, *téged is* – teszi hozzá, mert gondolja, nem szükséges összeveszni.
- Már nem is emlékszem rá. Hát, hogy élsz, egészséges vagy különben?
- Igen.
- No, akkor isten áldjon kedves bá.
- Isten veled kedvesem, add át kézcsókomat a nagyságos asszonynak.
- Hasonlóképpen, kedves Zsül bá. Isten áldjon.
- Pá, pá.

A haja két oldalról széles nagy homlokára hull, s olyan ártatlan és csodálkozó arccal néz a semmibe, mintha Bilitzky kadétet játszaná a színpadon, aki semmit sem ért meg kis csirkeeszével, a bájos, könnyelmű úri fiú.

TÜKÖR VIII. 226., 232–235. 1915. jan. 20. körül. – *Ígérd meg, ne add meg* – a négy részből álló feljegyzés közös főcíme alatt csak a harmadikat közöljük. – *Zsül* – Zilahy Gyula (1859–1938) színész, rendező, aradi, majd debreceni színingazgató. – *mozsizheccs* – a NEM ÉLHETEK MUZSIKASZÓ NÉLKÜL címet valóban Zilahytól kapta Móricz, a színész 1934. október 5-i levelének tartalma megegyezik a TÜKÖR-ben leírtakkal, sőt még ekkor is szeretné anyagilag kamatoztatni a hajdani címötletet. (PIM Kézirattára, M. 100/2365/3.) – *Lejátszották a kis darabodat is Vilmával* – valószínűleg feleségéről, Singhoffer Vilma énekesnőről van szó (1873–1918). Bp.-en több helyen is (Operaház, Népszínház, Magyar Színház, Budai Színkör, Népopera, Király Színház) fellépett. – *a címet odaadtad a Pesti Hírlapnak* – Móricz NEM ÉLHETEK MUZSIKASZÓ NÉLKÜL c. kisregényét a *Pesti Hírlap* 1914 januárjától közölte. – *nem élhettek Nemo Nemi nélkül!* – Zilahy Gyula levelében (PIM Kézirattára, M. 100/2365/2.) az idézett hely így hangzik: „*Nem élhettek nélküled.*” – *Bilitzky kadétet* – Herczeg Ferenc A DOLOVAI NÁBOB LÁNYA c. darabjában játszotta Zilahy ezt a szerepet.

A Nyomor él

Bement a kávéházba, s a bűdös, nehéz függönyön, mely az ajtón az előszobát pótolta, átbújt, s undort érzett a zsírosra fogdosott s viaszosvászonnal szegett függönytől.

A bal oldali sötét asztalnál nem látta a sovány író, akiből csak a hosszú, sovány feje és rettentő nagy kalapja élt mindig tisztán benne, és hátrafele ment a hosszú oldal-folyosóra a biliárdasztalok között, gondolta, hogyha bejött, legalább a piszoárba bemegy, eszébe jutott a leskelő lyuk a két klozet közt s a nő, akik nem takarják el ezt a nyílást, hanem előtte vetkőznek. A kávéház buja, olcsó s nehéz illata csapta meg, mely a tisztességesen élő embereket még sokkal jobban izgatja, mint a lumpokat.

- Alászolgája – sietett utána, akit keresett, a fiatal író.
- Á, aggyon isten uram, magát keresem.

A fiatalember frissen volt borotválva, a haja gondosan hátrafésülve s oroszosan, gorkijosan, a gallér fölött elvágva egyenesre, rengeteg magas homloka, széles és magas, sovány homloka rossz proporcióval volt felrakva igénytelen, csonttalan arca fölött, az apró szemek a vékony szemöldökök alatt csillogtak, vékony, hosszú orra alatt a keskeny szája szétnyílt és a sok keskeny, barna foga mind látszott, mind megvolt s egy szomorú, éhes gyomorral engedett belátást. Olyan vékony az egész fiú, mintha egy agár állana lábra, olyan beesett hasú, hangtalan, és nevet, mint aki kínjában nevet.

Mikor megbeszélték az ügyet...

– Most kaptam Adytól levelet, éppen azokról a versekről, amiket önnek akartam megmutatni, de amire ön azt mondta, hogy a vers önnek nem vers.

– Mit ír?

Odaadja a levelet. Az Ady szétfutó, laza betűi, a lehetőleg erőszakoltan okos fordulataival. Olyat ír neki, hogy „kedves barátom, köszönöm rám gondolását és még jobban verseit, jellemző kicsendülését a Mának, amelyek nekem csak örömet hoztak. Ha betegség és családi dolgok nem akadályoznának benne, magam használnám fel a Nyugatban, így azonban csak megköszönhetem. (Épp úgy elküldhetné, mintha se beteg nem volna, se elfurzott házasodó, de hát ez ügyes fiú, megtalálja a formát, hogy rázza le a nyakáról.) Mutassa meg Ignotusnak, ő éppen úgy fog bennük gyönyörködni, mint én”. A tíz sor a levél első és utolsó lapját betölti, s a fiúnak ragyog az arca, valami szelíd zöldes fényben.

– Mondja, hogy került ebbe a kávéházba?

– Véletlenül. A szocialistákkal, de ők már régen elmentek innen, és én itt maradtam.

– Mint egy öreg bútor.

– Igen – s nevet a sok barnás fogával –, jó itt, mert ez egyáltalán nem zseníroz, olyan kávéház, itt nem törődnek velem, más kávéházban szalad a pincér, mit parancsol, itt én magam viszem át a kávémat, ha esetleg más asztalhoz megyek át, én szedem össze az újságjaimat, itt nem vesznek komolyan.

– És ez megnyugtató.

– Igen, kényelmes nekem. Én olyan vagyok, nem szeretem, ha okoskodnak... És olyan színes ez a kávéház, én ugyan nem ismerem senkit, de sokféle nép van, artisták, nők, artista szín alatt teljesen szabadon élő nők... Ismerkedni lehet, de nem célszerű, mert piszkosak.

– Hogy, hisz az a hangszerük, a testük.

– Mégis piszkosak, párosodni pedig nem lehet, mert a legkönnyebben ezektől lehet szerezni betegséget, már akkor inkább az utcai lányok, mert azok kötelezve vannak némi tisztságra és vigyáznak rájuk s muszáj nekik mosdani, legalább egyszer, közösülés után, de ezek soha... Ott hátul vannak a nagy bestiák, a vámpírok, itt előre csak nagyon ártatlan öreg nők jönnek elő.

– Mért nem ír Pestről?

– Még nem látom úgy Pestet, úgy nem tudom megfogni. De készülök. Egy nagy színes képben. A forró és forgalmas Pestet, ha másképp nem megy, legalább színezve hangulatokkal, csak Pestnek nincsenek színei.

– Dehogy, nagyon szép Pest ködben, frissen, eső után, este, májusban, hóban.

– Igen, az igaz. Folyvást készülök, hogy megírjam az Angyalföldet, ott lakom már sok év óta. Rossz hely, tisztára *börtön- és kórházstílus*... De a nagy izgalomban akarom mindenesetre. Tömegben. Az életöröm költészetét. Mert én mindent *tudatosan csimállok meg*. Verset is. Nekem az nem vers. Rímjáték. Kevés ritmus. Én azt akarom, hogy minden sor külön éljen és csengjen, és az egész együtt mégis adjon egy harmóniát.

– Wagner a zenében?

– Igen. Éppen az. Erre a mostani versemre épp ezt akartam írni, hogy „Wagner hangulatokban vagy képekben”. Pl. ez a sor, hogy

vad férfiak véres vonaglásban

gyerekek elfeledik puha ágyuk,

a két sor egészen más-dalú, de érezni, hogy a vad férfiak – bennük[?] megmozdul

valami, és a gyerekek elfeledik puha ágyuk, ez is más, de szép és ugyanaz, Wagnert versben.

– Csakhogy a muzsikusnak megvan az a szerencséje, hogy a hallgató nem menekülhet el 300 trombita elől.

– Nem is az, nem a közönség, az nem számít, egy pár hozzáértő... az elég... Még ezen a téren lehetne valamit csinálni. Valami újat... Az életöröm poézise még hiányzik, az még valami. Nem úgy gondolom én, hogy nevetni, hanem hogy az élet érzésével úgy tele van, hogy fáj...

Megrántja az ajkát, most egyszerre megérzi, hogy mennyire pénzt nem érő ideák ezek.

– Talán úgy meg tudnám fogni a nagy hangulatokat... A háborúval nem akarok többet foglalkozni. Megírtam a versemet, az elég. Kikapcsoltam. Van erősebb munkám. Verssel egyáltalán nem akarok sokat vesztegetni. Prózában tudom megcsinálni a legtöbbet.

Ott áll kopottan, vékony barna ruhájában, puha, nyakra gombolt sötét ingében, a térde kidudorodik, apró szeme tüzesen ég, nagy homloka, ziláltan borul szét, s hosszú haja, színtelen, mint a barna föld. Egy nagy éhség, mely már eltompult és érzéketlen, de rettenetes falásra vár. Az anyja mesterember özvegye, az öccse lakatosinas, egy csomó testvére van otthon, s ő tudatosan akarja egy rettentő fájdalmas sikolyban adni az életöröm költészetét. A hangja oly fakó, a nevetése kurta, szapora, gyomorhangú és a tüdejében egy óriási melegágyban tenyészik a tuberkolózis nyüzsgő bacilusa. S itt él és liheg a kávéház füstös, bűzös, erkölcstelen, erotikus, undok levegőjében.

Az életöröm tudatos megköltője, az élő, lábon járó, kotló nyomor.

TÜKÖR VIII. 237–239., 244–248. 1915. jan. 20. – *Odaadja a levelet* – Ady levele Kassáknak, 1915. jan. 18. (PIM Kézirattára A. 188.) Móricz leírása meglepően hiteles. – „*Wagner hangulatokban vagy képekben*” – ÉPOSZ WAGNER MASZKJÁBAN. Kassák első verseskötete. – *vad férfiak véres vonaglásban / gyerekek elfeledik puha ágyuk* – a végleges változatban: „*vén veteránok izmát dacra veri a düh / a gyerekek elfelejtik fehér meleg ágyuk*” (ÉPOSZ WAGNER MASZKJÁBAN).

Ignotus

– Szervusz, édes Zsigám – s az arca úgy fénylik, tisztára mosva, a göndör, fölkefált haja frissen kenve, húsvörös arca frissen borotválva, a szemei frissen fényesítve s az ötletei frissen szülve –, nahát ez kedves, hogy látlak – s a kis ember, a fehér betétes lakkcipőjén ingadozva, lengedezve úgy néz fel, mintha voltaképpen lenézne s úgy mosolyog le, mintha tudná, hogy ezzel fölemel. – Bandi is Pesten van, de egész titokzatosan, parancsolj helyet, és most valld be, hogy a férfiakat szereted jobban, vagy a nőket? Én azt hiszem, inkább a nőket...

– Hát, baszni csak a nőt.

Hevesen fölkapog, úgy hogy megrázkódik, függőlegesen fölfelé ugrál a válla, hogyan, már azt is tudja, így nevetnek most az úri lányok és úri fiúk. Talán külön tanítják az angol nevelőnők.

– No, parancsolj helyet, Bandi egész csodálatosan csinálja, már megfigyeltem nála, hogy a legközönségesebb életműködések olyan misztikummal veszi körül, mint más a legfontosabb és legritkább dolgait. Azzal, hogy külön fontosságot ad az egyes dolgoknak, mindjárt megnöveli a saját értékeit. Pl. megtörténik mással is, akárkivel, hogy

nem tud egy nap írni, nem sikerül, egész rossz, amit tesz, csinál, hát olyankor hagyja, ő viszont föl van indulva s az egész világegyetemről követeli, hogy vele és neki búsuljon és legyen kétségbe esve. Különben a legnagyobbak mind úgy voltak, a legnagyobb emberek, annyira magukba olvasztják az egész környezetüket, az egész világot, mint a láva, az ércömlés, ahogy fölperzsel és magáévá tesz mindent, amit csak a hősege elér. Ez természetes is, csak így tudnak aztán nagyot teremteni, igazi nagy dolgot, hogy mindent, az egész világot csak arra valónak tekintik, hogy az ő személyüket és értéküket növeljék. Bandi nagyszerűen tudja pl. az összes környezetét lefoglalni, láttam szállodában, hogy mindenkinek dolgot ad, egyik telefonál, a másik komissziót végez, a harmadik, negyedik, mindnek dolgot ad, vagy ő udvarol nekik, valóságos elektrikus izzásba hozza a levegőt. Rendkívül érdekes egyéniség.

*

– Hát a háborúval hogy vagyunk?

– Jól, kísértetiesen jól, úgyhogy már rettegek, hogy valami borzalmas meglepetésnek kell jönnie, az oroszok meg összeszedik magukat hátul. Úgy haladnak előre, hogy féltelmetes. Nincs tűzérési fölényük, ki van egyenlítve a számbeli arány, verhetetlenek vagyunk ma velük szemben.

*

– Á, Joffre az egy igazi nagy ember, ő állította meg a németet. Akitől most tudtuk meg, hogy szeptemberben már a franciák béketárgyalásokat kezdtek és Zsofr azt mondta, hogy meg van az egész hadseregetek, elássuk magunkat és megvan. S meg is állította, nagy vizigót.

TÜKÖR VIII. 312–314. 1915. jan. 25.

[Gara Arnold]

A nap csudásan tavaszi fényű, locs-pocs az utcán, kín járni a lakkcipőkben és a hosszú nadrágokban, amelyek a sárba érnek s fölszíjják a cipőszárig a hólevet.

– Á, alászolgája kedves uram – köszön eléje Gara Arnold.

– Jó napot – nevetett Nemo a néger fekete zsidó arcába, akinek olyan [...] volt a bőre, a lázas lefíffent ajka s a rendetlen, fekete kurta bajusza. – Hogy van uram?

– Köszönöm, kedves uram, márc. 1-jén bemegyek katonának, bizony elég rosszul.

Az ajka megrángatózik, s nyál van a szája sarkában, a szeme minden pillanatban szórakozottan mered el, olyan gyűrött és piszkos, mint valami ideg dolog rikít a tiszta gallér róla, hosszú metsző két foga kilóg a felső ajka alól, az egész ember meg van kótyagosodva, nyomott, mint egy pince és az összes nyílásain rekedt, savanyú hang árad ki.

– Dolgozik valamit addig.

– Hát igen, pénz után járok. Mert feleségemről akarok gondoskodni, mondja, kérem, hogy szegény asszony ne legyen olyan, olyan, hogy ne kelljen neki se Augusztalaphoz járni, se más segély, hogy meg tudjon legalább élni, legalább egy ezer korona maradjon a kezében.

Megsiklik a lába, mert lépni se tud, azt se látja, hogy széle van a járdának, úgy beszél, hogy alig bírja az alsó ajkát felrángatni a felsőig.

– Kérem uram, mit is akarok mondani, ellopták tőlem az ön könyvét, amit dedikációval volt jó ellátni, ellopta valaki tőlem bizonyára Rozsnyai Kálmán, aki volt nálam. Az emberek még szívesebben lopnak olyan könyvet, amiben kézirat is van.

A szeme újra elkalandozik, s kissé hunyorítva mered az utcába.

– Nohát, ez még pótolható.

– Jaj de szép nő! – elvillan mellettünk egy kokott, karcsú, magas 70 koronás cipőben és festett fiatal arca büszkén és frissen kifeselve, mint egy fiatal bimbó a magas felálló nyakból. – És ezeket itt hagyni.

Nemo elmosolyodott, látta a vékony kis nyalakodó, túl gyerekes gyerekasszonyt a festő mellett.

– Hát itthon mire magának?

– Látni.

A Vörösmarty szobor mocskos az olvadó hóletől, a fél arcát fekete csík folyta le és galambok ülnek a kerek fején. Nagy csizmái lefolynak, mint a tészta, a Gerbeaud előtt fess fogatok s autók, olyan furcsa itt Pest, a régi patriarchális és szimpla kisváros emlékei, amelyekből mindent szétnyomva nőttek ki az új paloták, de a régi gizgaz még nincs eltakarítva.

– Úgy örülök, hogy ön ilyen komolyan veszi a panaszkodásomat, mert az emberek oly rosszak, beszélhetnek ezekről az úgynevezett jótékonyságokról. Kérem, jártunk ezekre az ebédekre, amit művészeknek adnak és, áh, a vezetője a dolognak olyanokat mondott, hogy „maguk nagyon sokba kerülnek nekem”.

Nemo elnevette magát, olyan furcsa volt az a festőművész, ahogy felkapta első két lábát, mint egy ürge, amely marakodva kap a levegőbe, s szórakozott orrával tovább szimatol.

– Egy urat keresek itt, aki minden délben itt sétál, talán ismeri, Kálmán Jenő az ON-tól, olyan kis kövér, az azt mondta nekem a leghatározottabban, hogy a márc. 1-jei behívásokat elhalasztják későbbre, 15-re. És én úgy rendeztem be a dolgaimat, hogy az üzleti ügyeim csak akkor fejeződnek be és tényleg, most szöcske sincs róla, hogy a febr. 15-ikieket elhalasszák, hát meg akarom kérdezni, hogy mi lesz.

Oly komikus volt ez a kis beszámíthatatlan gyereklélek, ez a hosszú fiú, aki kisdíák együgyűséggel nézi a világot, ahogy az apró gimnazisták élnek szó után kapkodva a ravasz és felvilágosult pajtásaik között. Rövid nadrágba kellene járnia. Őt kitalálni a világba, hogy tülekedjék és másokat megcsaljon és pénzt vájjon ki... A sors, az egy gonosz mostoha, bár nem is olyan gonosz. Hisz ennek csak megadta, hogy tud pepecselő kis műhelyében ülni és ceruzával, tollal fametszetet rajzolni. Ó az árva, a háború elején élelmes akart lenni és az Auffenberg arcképét megcsinálta, s abban a pillanatban megbukott a lovag, ahogy ő elkészült vele.

– Én, uram, úgy vagyok, mint aki végrendeletet kell csináljon. Az összes régi dolgaimat rendezem, ugyan érdekes, amire nem is gondoltam soha. Én tudom, hogyha elmegyek, hát nem jövök vissza.

Sírós a szája széle, oly gyenge, oly puha, két tenyerét kinyitja maga előtt lefelé tartott ujjakkal, befordított tenyérrel, felemelt könyökkel, hogy fog ez 48 kg-ot cipelni?

– Én olyan fiú vagyok, én mindjárt megérzem minden bajt, végig kierzem. Mikor könyörögtem én a feleségemnek és az anyámnak, hogy vegyünk lisztet, még ki se tört a szerb háború, és hogy vegyék ki a pénzt a bankból, még híre se volt semminek én már éreztem, hogy a liszt drága lesz.

– S nem vettek.

– Neem, mondta az anyám, hogyha más megél, ő is, mit fogyaszt ő? És most mindig mondja, hogy csak rád hallgattam volna... és hogy a pénz jó helyen van a bankban...

S nem lát semmit a városból, az emberekből, a kirakatokat neki hiába díszítették a legdivatosabb tárgyakkal, s a házakat hiába építették a legszembetűnőbben, az asszonyok hasztalan rakták fel a prémjeiket és fátyolukat, s a hordárnak hiába olyan vörös a sapkája, hogy kiszúrja az emberek szemét, ő teljes vakon, süketen és érzéstelenül él.

– És milyen furcsaságok ezek – s megvakarja az arcát – én, kérem uram, most díszítem a lakásomat! És bevásárolok úgy dolgokat. Vettem egy kémiai lámpát, amire eddig nem volt pénzem, most elhozták a számlát, 45 korona, kifizettem és *eltettem* a számlát! Ilyenekre gondolni! Így, ha a feleségem majd el akarja adni, meg tudja mutatni a számlát... Én már leszámoltam és én csak... azt, hogy az emberek most úgy tesznek, mintha semmi se volna, és cinikusak, én akarom, hogy az ne legyen meglepetés. A feleségemnek betegsége összes? Színelváltozása van, sok kokaint szedett és egyéb. És én – a múlt este is olyan nagy veszekedés volt miatta, mondtam neki, hogy „fiam, arra csak légy elkészülve, hogy én esetleg nem jövök vissza”. És sírt, hogy ő arra nem is gondol, ő arról nem akar tudni.

Nemo végignézett ezen a hősnőn, aki agyonkínozza magát is, a kis ostoba feleségét is, a végtelenségig levont konklúzióival s nem látja, hogy süt a nap, csak tudja... Vajon ugyanígy nem fogja látni, hogy veszély van a csatában, csak azt tudja, hogy előre kell menni és valóban hős lesz?

TÜKÖR VIII. 382–391. 1915. febr. 5. és 8. között. – Gara Arnold (1882–1929) festőművész, grafikus. – Rozsnyai Kálmán (1872–1948) gyűjtőszenvedélyéről ismert író, újságíró. – Kálmán Jenő valószínűleg az író, újságíró (1885–1968).

Poeta non fit, Sed nascitur

A Magyar király ócska házára csak úgy ömlött a koratavaszi napsugár, a Szenes kirakataiban banánok és ananászok sütkeztek.

A kapu alatt alsónadrágok és hálóingek vannak üveg alá aggatva, a portás gázlámg mellett olvassa a saját kimutatásait.

A jelentéktelen lépcsőn kókuszszőnyeg van végighúzva, a közönséges, régi pesti ház át van itatva fűszerraktárak és idegen szagok levegőjével, ezen már csak a csákány segít.

Nemo a tükörből látta, hogy hátulról utána siet egy baka s feszes mosolyogva szalutál.

– Áh, jó napot kedves.

A nagy költő kis titkára volt, csakugyan bevonult, mint ahogy a patrónusa megírta az őszön a Nyugatban. A szája széles, olyan friss nyílású, a nagy fiatal sárgás fogaival, s nagy szeméi szelíden bámésznak, mint a borjúké.

– Bandi bent van?

Már nyitotta is az ajtót.

– Szabad!

Nemot meglepte ez a kiáltás, mert nem is kopogott, a kettős ajtó külső nyílására már figyel és kiált a poéta. Milyen feszülten várhatja a jövőket.

Ady a nagy fekete szeméit kimeresztette, egész paffá lett és a száját nyitva hagyta.

– Szervusz! – mondta kétszer, azzal a rendkívüli túlzással, ahogy csak ő tud szerelmet vallani ezzel a szóval, s hűséget fogadni és mindent adni ennek az egy szónak a

kivulkánózásával. Megfogta a Nemo kezét, megragadta, görcsösen megszorította két kezével s megrázta, s a szemeiből csak úgy ömlött a sugárzás, amely elborít és föltüzel.

Nemo apró szemeinek egész kedélyes gyöngédségével nézett az ágyban fekvő barátjára, de mielőtt szólott volna, a költő szemei az ajtóra villantak s szája, amely undok fekete nyílás, az egész emberben az egyetlen irtóztatóan gusztustalan motívum, belihelve rekedten kiáltotta újra, hogy *szabad*.

Csakugyan abban a pillanatban, engedelmet nem várva nyílt az ajtó, a nagy piszkos fehér ajtó félszárnya, és egy sovány, kis fekete szobaasszony jött be.

– A borbélyal, mi van a borbélyal! – kiáltott fakó, rekedt vagy inkább torokbahílt hangján Ady, a hangja olyan, mint az aludt vér.

Nemo körülment, az ágyra a kabátját letette; Ady a legelképedtebb arccal beszélt egyszerre a titkárral meg a szobaasszonnyal.

– Rögtön jön az orvos, és a borbély még nincs, azt akarom kipróbálni, hogy állja-e a borotválást! Fiam, annak jönni kell rögtön.

Nemo beleült az ágy fejénél a bőrös karszékbe, fáradtan és tőle telhetően vastagon.

A kis éjjeli lámpa világított, egy 32-es égő az ágy fejénél, a vén éjjeliszekrényen, amelyen óra volt, mancsetta s 4-5 orvosságos üveg.

A kis titkár, aki udvarias, szolgálatkész meghajlással állott szürke katonaruhájában a beteg költő előtt, elsietett szalutálva, mint a szobaasszony.

Ketten maradtak s a poéta nagy, részeg szemeit rávetette a barátjára, a szájából így fekvé nem látszott akkora nyílás s a platina fogai is csak akkor csillogtak, ha nevetve elhúzta az ajkait.

– Hogy vagy drágám, dolgozol?

– Nem... Nézem a világot. Te hogy vagy?

– Már valamivel jobban. – Két mély ráncot húzott fel a homlokára, a haja cudarul kócosan kondorodott bele furcsa, sima, nem magas és összezárt homlokára. Rövid orra nyergén vörhenyes folt, a bőre tele bőrhibákkal, olyan nyers, kilúgozott bőr, az arcán több napos cigányfekete szakáll és bajusz.

– Már levették a kötést rólam, óh, az egész arcom be volt kötve flastrommal, ma reggel vették le, az egész arcom.

Csak egy hatéves gyerek mutathatja magát, a seb helyét olyan roppant belső meggyőződéssel hanyatt fekszik, az inge nyitott, és a széles, kövér melle nem igen szőrös, az ember azt hitte volna, hogy ennek a fekete, sokhajú embernek szőrbunda fedi a testét.

– De Bandi, hogy mersz te egy nagy szemű lánnyal kezdeni, veri a te szemeidet.

– Hol láttad?

– Nagyszerű szemei vannak!

– Szép szemei vannak, hol láttad a képét?

Ijedt követelő sürgetéssel néz, türelmetlenül, egy pillanatig nem bír kivárni semmi feszültséget, kíváncsiságot, beteg bele.

– Lajoséknál.

– Úgy – s már elfelejtette, egy villanásra, mint a lidércfény már el is röpült a láng. A haja fel van törve, és lágy dúcokban lóg szét, ez a koromfekete haj olyan puha, mint a selyem és oly ritka, vékony szálú, mint a szőke, a legszőkébb hajak.

Nemo mosolyogva nézi a nagy tuskó embert, aki olyan páratlanul, villódzóan libegő; a hajába nyúl, az arcához, a szeme kínosan ide-oda néz a sötét szobában, s mélyet lélegzik. Az ablakon le van húzva a függöny, a szobát a nappal csak egy függönyön át folyja be.

– Nagyon odavagyok, mind jobban, sok orvosságot tesznek belém és semmit nem eszem, csak a magam kis alkoholját, azt muszáj...

A fekete szemében valami huncutság csillog ki, most mulat a barátan, aki, mint a többiek [*nevetik*], félti az alkoholtól, mintha megtréfálta volna, most, most megszurta egy kicsit.

– A borbély, a borbély – kiált fel hirtelen, s felül fél könyökre.

A titkárka jött be.

– Nincs meg? Nincs semmi? A doktor rögtön jön, és a borbély nem lesz készen – mondja olyan ijedten, olyan odaadóan, olyan félve és kitágult arccal, mintha a legnagyobb szerencsétlenséget kellene a borbéllyal elkerülni.

A titkár újra visszasiet, eltűnik.

– De azért írsz?

– Az semmi, az csak külső technika.

– Nem lehet most. Nincs semmi jövő. Én nem tudom elképzelni, mi lesz a háború után, nem tudok magamnak lehetőséget elgondolni, hogy emberekkel és dolgokkal szemben hogy állok én azután!

Nemo meglepetve figyelt. Csakugyan, az adizmus lényege: a meglevő állapotok alól való vulkanikus felzúdulás úgy látszik, be van fejezve. Stílusbeli külsőségei máris úgy hatnak, mint egy özönvíz előtti kor ünnepélyes maradványai, amennyire jól kifejezték azt a tisztázatlan és fojtott levegőjű forrongást, amely korok és lelki válságok határán jelentkezett, annyira nincs valőrjük ma, mikor egy egészen pozitív kornak tiszta, melléklöngék nélküli harsogására van szükség. S talán nem lesz a jövő korban sem, amikor a romok eltakarítására és új tenyészet fejlesztésére lesz szükség. Nemo úgy nézett elijedt és bámuló szemmel az ágyban, a piros paplanban hentergő nagy testre, mint halálra készülőre.

– Ha volna egy kis birtokom, akármilyen kevés, 300 hold, akkor én most eltenném magamat.

– Én nem tudnék falun élni. Mit csinálnék ott? A legrosszabb gazda vagyok – s a lányfalusi szőlőre gondolt.

– Én nem. Én egész jól el tudtam vadászni, egész beletaláltam magam.

Vadászni. Persze. Nemo tisztán látta ezt a csodálatos embert, aki soha, soha nem érezte, hogy meg kell dolgozni, munkával a kenyérért. Vadászni, még állatot löni sem, legfeljebb rálőni, hogy jogcím legyen. Most is vadászik, a levegőbe puffant, egy-egy töltést, amely célozva van valahova, de nem oda talál. És mégis talál. Durran. Meglep. [*Élni,] élni, élni*, ez az ember nem az élet királya, mint Wilde, hanem az Élet ringyója. Mint minden poéta. Wilde is az volt. Pénzt, sok, sok, minél több pénzt áhít s tisztára cocotte-fizetéssel viszonzza. Szépnek látja és jónak azt, akitől vár, okosnak, igaznak, belátja szavai értelmét és megérti a gondolatát. De pénzt, pénzt, mert egyszerre elveszti a nimbuszt és lesz utálatos, komisz, leköpnivaló eb.

Mintha megérezné, egyszerre azt mondja.

– Sok kínom van a házasságommal. Az a gazember apja nem engedi... És ő követelte, hogy a közelibe legyek és így hetekig, hónapokig egymásra utalva kénytelen voltam megismerni, és egy kis nő, aki minden két órában pont az ellenkezőjét mondta annak, amit elébb mondott, csupán az ötlet kedvéért s egy gerinctelen nőhöz kössem én az életemet...

Úgy rágszálja a szókat, mint az ökör, ha fölbüfög a torkán az emlékezet, az ínyével nyomogatja szét a nagy szemű kislány lényét, aki most már olyan emésztetlen tárgy

marad benne. Mintha alkoholmérgezés is volna benne, a szeme könnyes és szavakat alig bírja kihörögni, mintha a kő csak nagyjából őrli meg a kukoricát.

TÜKÖR VIII. 393–405. 1915. febr. 8. – *nagy költő kis titkára* – Steinfeld Nándor (1894–1945) 1911-ben szegődött Ady mellé önkéntes titkárnak. – *megírta az őszön a Nyugatban* – HŐSÖK A KÖLTETŐ-GÉPBEN, *Nyugat*, 1914. szept. 16.–okt. 1.

Kondor

– Hallottam, hogy 7-kor kél fel, és én pedig le se feküdtem az ön kedvéért.
– Én nem, kérem, nem adom oda Gyárfásnak, kellemes hangja van, de nem komoly, nem ilyen nagy dalokhoz, csak efféle Zerkovitz kuplém, egy kis szentimentális – én nagy dalokat akarok, ha Nyáray! Kihozná!... Az!

Úgy mondja, oly odaadással.

– Oh, uramisten, ha nekem egy tíz emeletes palotát adnának, nem örülnék úgy, mint ha egy operettemet előadnák – s a szíve ott a hangjában.

– Én sokszor úgy járkálok a szobámban le s fel, mint egy őrült, és költök.

– Nem bírok szárnyat bontani...

– Nekem nem adnak operettszöveget, pl. tessék elhinni olyan sláger dalaim vannak.

– Van egy mulató nótám.

Az istent [...]

Hejha én mulatok

Felfordítom ezt a házat

Rugok, rágok, harapok

Hej, csári, csipsári

Beka, boka, bakasári

– Nem költjük fel a nagyságos asszonyt?

*

– Ne tessék eladni nekik, akkor megmondom, hogy nekem van egy tervem őszre, *Falu* címmel egy kocsmát, ott mindenki paraszt lesz, gerendás a tető, tányér, minden, az edényt olyan parasztablakon adják ki, minden népies, és egy bank fogja finanszírozni.

TÜKÖR VIII. 444. – Kondor Ernő (1884–1951) színész, nótaszerző, 1907–1908-ban az első pesti kabaré igazgatója. – Gyárfás Dezső (1882–1921) színész, komikus. – Zerkoviz Béla (1881–1948) szonon- és operettszerző. – Nyáray Antal (1869–1920) színész.

[Révai Mór] Méray-Horváth Károly[ról]

– Jó regény az Amerika Cézárja?

– Nem olvastam. Látod, hogy egy tudatos és eltökélt Turnel-utánzat.

– A hirdetés módja is nagyon hasonlít hozzá. Ez jól megfőzte Ranschburgot. Kérem, ez a Méray-Horváth Károly írt egyszer egy színdarabot.

– A Nő!

– Igen. Ez kérem fogott valahol egy librés inast. Azzal felküldte a Nemzetihez. Ott kérdezték, hogy ki küldi. Ja, azt nem szabad megmondani. A méltóságos úr megtiltotta.

– XX.

– Előadták, mert nem tudták, melyik nagy urat sértik meg, s az hogy fog bosszút állani.

– Ebben a darabban oly elveket ír, hogy a házassághoz nem kell esküvő és formáság.

– Igen.

– Ő ebben az időben az életben is akarta ezt. Az unokanővéremnek udvarolt, a Greuss Imre festő testvérének, és az komolyan vette. Egyszer azt kérdi tőle: „Nem lenne a feleségem?” Belement, azt hitte, lesz valami belőle. Megkérte az apától. Az meg egy régimódi keresztény öregúr volt. Megkéri a lányt és megmondja a véleményét, hogy szertartás nélkül... Az öregúr egy darabig csak bámult, mikor aztán megmagyarázták neki, hát olyan dühroham vett erőt rajta, hogy fogott egy széket és összetörte vele a tükröt. Úgy kellett menekülnie, vagy valami ilyen történt, denikve nem vette el az Irént.

*

– De megházasodott később egész rendesen. Van két gyereke, ismerem a fiát, oly nagy fiú, és a lánya, az világhírű korcsolyabajnok.

– Az Opika.

– Az az, kérem, kérdeztem egyszer tőle, hogy milyen iskolát végeztek a gyerekei? – Iskolát? Semmilyen. Ő nem rontotta meg azzal, hogy iskolába járassa. Nőjének úgy, ahogy akarnak.

Ilyen ember!

*

– Én egyidőben jó barátságban éltem vele. Nem is én, hanem az öcsém, akit megnyergelt, be is rántotta.

Az apja, kérem, egy jó nevű mérnök volt, házi úr itt a Zöldfa utcában, ami akkor nagy dolog volt.

Obelőle építésszt nevelt, hát egy szolid batájnert. De ő, kérem, aztán nem is vizsgálzott, hanem Berlinben élt, költekezett. Mikor hazajött, megválasztatta magát a Műcsarnok titkárnak. Ezzel békítette meg az apját, mégis valami szolid foglalkozás. De ott annyit veszekedett a művészekkel, hogy a legelső alkalommal, mikor lehetett, gondolom, 3 év múlva kitétték.

Akkor élt valahogy, újságíróskodott, azután meg lement Aradra, lapot csinált. De ott is összeveszett az emberekkel és párbaja is volt. A jobb kezén egy ujját levágták, úgy-hogy nem tudott többet írni, áttért a bal kezére.

Abban az időben találták fel az írógépet és a mi cégünk volt az elsők közt, akik beszerették. Feljött Aradról megnézni. Tényleg tetszett neki, és ved is. De, kérem, erről a gépről jött egy olyan zseniális ideára, amely a mai napig túlszárnyalva még udolérve sinzs.

Rájött a billentyűrendszer alapján, hogy, kérem, *egy lapot szerkesztenek* Londonban, csak azt egyszerre írják és szedik is. Edinbörben, Glazgovban, bárhol.

Világraszóló dolog. És sikerült is neki az embereket megnyerni, legjobban persze az ecsémet, agi el volt, el volt ragatatva és minden pénzével kéz volt belemenni, de ő akkor nem rendelkezett, a családi tanács elé vite a dolgot, és azt akarta, hogy én is belemenjek. Én sohase szeretem a Mérayt, ez egy nihilista, de ez tényleg egy ojan zseniális eszme, hogy ha megvalósul forradalmat csinál.

– Mint a varrógép annak idején.

– Robant zseniális és oly egyszerű, hogy öd zóval meg dudom magyarázni. Az egész a magnetizmuson alapszik. Egy ember ír a billentyű rendszer szerint, s a gép nem be-

tűket ír, hanem egy szalagon, egy végtelen szalagon lyukakat üt, mint egy Morse gép. S úgy egyudal vilamos dovábvidel utján ki is szedi, mert minden lyuk a szedőgépen egy betűt szed, iledve önt ki. És egyszersmind, ezt egy másik szedőgépen Csikágóban vagy Nyujorkban vagy Csincsinatiban, szóval egész Amerikában kiszedi. Roband zseniális.

Tényleg talált egy embert, ezt az x-et, akinek volt pár ezer koronája, s azt mindjárt belefektette.

De ez egy tudatlan ember. Aradon lakatosokkal és ilyen tudatlan mesterekkel próbált valamit összeállítani, s egyszer csak jött, hogy kész. Összehíjtunk egy bizottságot, benne volt ez a Hirsch, a Franklinnál, aki ezekben mindig európai nívón volt s megnéztük, hát ő mindjárt mondta, hogy az idea világraszóló, de ez a forma egy tudatlan ember munkája.

Ő aztán a külföldi céget hozta, aki érdeklődött, mert ha világcikk a dolog, akkor a világcégekkel kell tárgyalni s megcsinálni.

A Schukert cég hozzá is fogott, őt kivitte Leipzigbe [?] a telepére, és adott neki egy műhelyt, hogy kísérletezzen.

De aztán nem lett belőle semmi.

Ez egy nihilista. Itt ráfizetett mindenki, legalább egy félmillió elment, így magánzsebből, ő meg ott mindig tudott pénzt csinálni belőle. Mindig 10-20-30 ezer koronát zsebelt s a dolog csak nyúlt, halasztották.

Aztán jött Amerikából a Lájnotíp s az, úgy látszik – még ma sincs kiderítve – valamid adott a Schukertnek, s arra elaludt az egész. Hagyták a szabadalmakat elévülni, s nem tetek semmit.

Horváthnak nem volt érdeke, hogy meglegyen, mert kisült, hogy ő úgy eladta annak minden részét, hogy már semmi se volt az övé a végén.

Én egyszer mondtam is, nagyon megsértődött, pedig nem azért mondtam, hogy őt megharagítsam, hogy vannak találmányok, amik nem tudnak boldogulni, míg a felalálójuk él. Ezért igen megnehezelt.

Ez volt az ő életének legfőbb szakasza.

Szemere Attila is kinn járt Amerikában, de az csak egy szélhámos volt. Mindig [...] sürgönyözött, hogy reprezentációs költségekre küldjünk 50000, százezer dollárt – legyint – én már akkor mondtam, hogy az egy szélhámos.

Az idea zseniális. Mert id van az ön regénye. Leülök a géphez és lekopogtatom, lesz belőle egy tekercs, nem is nagy tekercs. Az az én kéziratom örökre, azt beteszem a fiókomba. És egyúttal ki van szedve, csak nyomni kell! És ha újra akarom szedni, csak beteszem a gépbe és minden emberi közreműködés, segítség nélkül kiszedi a gép. Robant zseniális.

*

Most, mikor a koalíció jött, felcsapott alkalmi *politikus*nak. Az is olyan zseniális volt, robant zseniális, felvette az utcáról azt a ideát, amit minden hordár tudott és beszélt és elment vele a koalícióhoz és megcsinálta a tervet. Elment ehhez a Barabáshoz, aki abszolút tudatlan ember és megfőzte, egész egyszerűen puhára főzte, van neki egy könyve, amely németül jelent meg és a sejtelméletből kiindulva magyarázta, mi lesz, a világ hogy fejlődik.

Egyszer a vonaton találkoztunk, egész úton azt magyarázta nekem.

Mondják, mikor a koalíció sok miniszterek lettek, Kossuth elhivatta magához és mondta neki, hogy ők hálásak azért, amit tett, hát mit kíván, mandátumot, vagy hogy mutathatnák meg ezt a hálát? Erre ő azt mondta, hogy nem, köszöni, mandátum neki nem kell, hivatal se, adjanak pénzt! Mondott jó nagy summát.

Kossuth borzasztó zavarba jött, jó, pénzt, de hát hogy számolják el. Aztán adtak neki 50-60 ezer koronát, mint utazási ösztöndíjat.

– 50 ezret öd év alad, dízezer goronájával.

*

– Egyszer, még a szedőgép idejébe, vagy 30000 koronát kapott, hát a Váci utcába ivette egy háznak az egész első emeletét.

– Ez hasonlít hozzá, tud nagyúri nívón élni.

– Bontatott, falakat kidobattott, egy nagy tánctermet csinált, aztán meghívta a barátait s római bált rendezett.

– Azd már nem tudom, szól szemérmében érintve Révai.

– És ott meztelen táncoltak, szóval sikerült neki rövid idő alatt elkölteni a pénzt.

*

Találkoztam a múltkor egy aradi ismerősömmel, ezt is alaposan becsapta, jó barátja volt, *és minél jobban barátja volt valaki, annál jobban becsapta*, kíméletlenül vitte bele... Szóval, kérдем tőle, hogy mi lett Mérayval? Nem tudja. Hol lakik? „Hogyne tudnám, mikor nálam lakik.” Kérem, két év óta lakott nála az egész családjával.

*

Teljesen nihilista. Nem abban az értelemben, mint az oroszok, de mert teljesen hiányzik nála az erkölcsi bázis.

– Most azt hiszem pumpolásból él.

– 50 éves már van.

– Inkább sovány ember.

– De azért nincs kizárva, hogy ha most erre menne, tekintve, hogy ma van egy kis pénze, a regény bizonyosan hozott neki valamit, pár száz koronát, és idelépne, hát velem úgy felülről, olyan atyáskodva, vállveregetve beszélne! Nincs kizárva!

– Én csak azért haragszom rá, mert felvette ezt az előnevet.

– Nem illeti meg?

– Azt nem tudom, biztosan megilleti, de azelőtt nem használta ki, egy ilyen demokratához és választójogi harcoshoz nem illik. Vagy demokraták vagyunk, vagy nem. De valaki egész életében Horváth, és egyszer csak lesz belőle Méray-Horváth!

– Ez a magyar demokrata!

– Ez.

TÜKÖR IX. PIM Kézirattára, M. 100/4995/3. 1161–1178. – Révai Mór János (1860–1926) könyvkiadó, politikai író; a Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt. vezérigazgatója. – Méray-Horváth Károly (1860–1938) író, szociológus. – AMERIKA CÉZÁRJA – a regény 1915-ben jelent meg az Athenaeumnál. Móricz könyvtárában több Méray-kötet mellett ez is megtalálható. – Ranschburg Viktor (1862–1930) könyvkiadó. 1891-től az Athenaeum kiadóvállalat főnöke, 1903-tól 1919-ig ügyvezető igazgatója. – *Nő!* – Méray-Horváth *Nő!* című társadalmi drámája 1884-ben éppen a történetet elbeszélő Révai kiadásában jelent meg *EGY ASSZONY TÖRTÉNETE* címmel. – Greguss Imre (1856–1910) festőművész. – *ismerem a fiát* – Méray-Horváth Loránd motorkerékpár-tervező és -versenyző, a Méray Motorkerékpárgyár alapítója. – *Opika* – Méray-Horváth Opika három világbajnoki címet nyert 1912 és 1914 között. – *zseniális ideára* – a Pallas nagy lexikona (1893–1900) XV. kötete is tudósít e találmányról „szedőgép” címszó alatt. Méray-Horváth találmánya, melyet villamos tipográfusnak nevez, zongoraszerű, klaviatúraszerkezetű. – *lapot csinált* – 1887 és 1893 közt az *Arad és Vidéke* szerkesztője volt. – Hirsch Lipót (1841–1920) a

Franklin-Társulat nyomdájának vezérigazgatója. – *van neki egy könyve* – DIE PHYSIOLOGIE DER WELTGESCHICHTE UND DER KOMMENDE TAG (Bp., 1901) – Kossuth Ferenc (1841–1914) az 1905-ben alakult koalíciós kormány kereskedelmi minisztere. – *felvette ezt az előnevet* – a kettős Méray-Horváth név a családi legenda szerint a XVI. században a kassai Méray famíliával kötött házasság után lett használatos. A politikai széljárástól függően hol mindkét nevet, hol csak az egyiket használták a leszármazottak.

Rippl-Rónai

Ha a képeit mutatja, folyton azt mondja, hogy ki volt az, akit ábrázol. Vagyis lélektan esetek, pletykák a képei. Elpletykálja a görbe orrot és azt, hogy a franciák meg voltak ijedve a mozgósításakor.

– Ez Goethe legkisebb unokája, igen érdekes ember volt, nagyon művelt, előkelő műveltségű s igen vallásos, na lezüllött már – teszi hozzá, hogy visszaállítsa a fölényét –, s nagyon piszkos, igen tisztátalan, ott feküdt mellettem, s nem volt alsónadrágja, úgy aludt mindig az egy nadrágjában, de ha más után megfogta a kilincset, elébb finom selempapírt vett ki a zsebéből, úgy fogta meg, szóval ő utálta a más piszkát.

Sajnálja, hogy ezt mind nem tudja a képre ráfesteni, de a ceruzája csak egy pompás fejét örökít meg.

*

Szól Lazarinhoz:

– Maga ott szenvedett, mondom, maga ott szenvedett.

– Ő – nyög Lazarin valami furcsa közönyösséggel.

Én ujjongok a képen, hogy milyen pompás, s ő azt mondja.

– Kinn marsolnak a katonák, milyen ijedt volt mindenki. Anella is.

*

Centrálban:

– Milyen festő ez a Rónai nevű?

– Az? – nevet hunyorosan Éber László. – Elsősorban szélhámos, nagy szélhámos. Aztán festő is. De nagyon furcsa. A leggyönyörűbb képe mellett van egy érthetetlen silányság. Elsősorban szélhámos.

– A legjobb képei a Borsszem Jankóban jelentek meg.

– Igen?

A Borsszem Jankóban karikatúrák vannak róla, hogy „Szenvedésem és megölettésem története francia fogságban”. Rohannak felé felemelt botokkal megverni, s ő fest. Aztán „fogságomban külön szobám”, fest a kandalló mellett. Aztán „Eleven megsüttetésem”, „Szétfűrészelnek a bestiák”. S tényleg, az eredeti képeinek is ilyen közvetlen címekeket ad, pl. „Megverettetésem története”. Iskolásan primitív rajz, elemi iskolásan. „Elöl Anella bent a szobában, még nem tud semmit róla.” „Már itt tudja, kijön elibem.”

Nádtollal ír levelet.

*

A szén súrolja a papírt s lassan elhallgatunk a beszéddel.

– Hát, Harasziékkal nem találkoztak régen?

– Nem, nem.

– Anella volt Harasztinéval a napokban.

– Én nem. Egyik gyereke élt 2 évig, annak körösztanym voltam. Körösztanymja.

*

– Egy ilyen csillár, de ez drága, ha utánzat is, 800 korona, pedig utánzat.

A szőnyegek gyönyörűek, apró virágos selyemszőnyeg, három kicsi.

– Azt nem tudom, hogy lehet ilyen világos szőnyeget ilyen tisztán tartani.

Meztelen nők – sarokban.

Most gőz gyorsasággal dolgozik, úgy súrol, mintha...

– Egész jól ismerem ennek a háznak a cífráit – s Rippl úgy les, mint egy hiúz és szinte beszívja az arc erejét, örül, hogy már megelevenedik az arc.

– „Zsigám, de megváltoztál.”

A falon remek japán és indokínai tusok. A műterem nyers fehér. A falra képek rakva fel.

– Ez egy angolé volt, egy 3 tagozású gótikus dívány, annyira vörös behúzással, hogy a bika megvész bele s egy piros virágos rossz fal. Az ajtó gyalázatos. Egy kívülről benyomott motívum.

– A Harasziéék tragédiája.

– Így van most, azt hiszem, Czigány Dezső.

– Igen?

– De mi az ördögöt kefél-súrol és vikszel annyit azon a képen?

– Az egy breton dolog.

– Igen.

– Muzeális példány. Az egy olyan, hogy eljöttek hozzá művészek tanulmányozni; ez ki van vájva. Késsel, bicskával.

– Úgyhogy ez szépművészet?

– Igen, szobrászi képességekkel ellátott egyszerűbb ember volt és igen ízléses.

– Ha jól viseli magát, akkor meg is csinálom.

– Igen? Nagyszerű. Én nem tudok modellt ülni.

A színek

Piros a dívány karja, három.

Ahogy elkenegeti a festéket.

– Ezt gusztus nézni, ahogy viszi a kezét.

– Már csak percekig lehet dolgozni, mert besötétedik.

– A nagy múzsákat keresem.

Paris.

– Én akkor láttam, hogy ő nem tud. Ő engem tanulmányozott. Nőji, az oly hely, az vadászati hely vöd. Mi od szegények vótunk, de szépen éltünk. A barátunk, a skót, az gazdag vót. A Justh után ment.

Szóval az le akart írni.

Ott volt két kutya, és ő abból oroszlánokat csinált, és szegények voltunk, szalmazsák, és azt írta, hogy halálfejeken alszik.

– Eljönnek 3 órákor, mi nem volt semmink, és összeszedik tojás egy jó bifteket csinál.

– Lazarin volt ott.

– Ha van képtár, utóbb elrontja.

– Finom profil, ilyen az olaszoknál volt szokásban, ilyen profilokat rajzolni.

TÜKÖR IX. 1319–1322., 1338–1345. 1915. okt. 25. körül. – *Lazarin* – Rippl-Rónai József francia felesége. – Éber László (1871–1935) művészettörténész, műfordító. – *Anella* – Lazarine árván maradt unokahúga, a francia lányt Rippl örökbe fogadta. – *Harasziéék* – talán Haraszi József (1867–1942) szobrász. – Czigány Dezső (1883–1937) festőművész. – *A színek* – a színek, a „súrolás”, a szőnyegek motívumait stb. Móricz e látogatás után született írásában örökítette meg (MŰTEREMBEN. PASZTELL, *Nyugat*, 1915. nov. 1. 1230–1232.), s Rippl-Rónai Józsefnek ajánlotta. – „Zsi-

gám, de megváltoztál” – a Rippl által készített portré címe lett. A kaposvári Rippl-Rónai József Múzeumban található akvarellal színezett ceruzarajzon a festő szignója mellett olvasható. – Justh Zsigmond (1863–1894) író, Párizsban töltött éveiben ismert alakja a művészársaságoknak.

[Molnár Ferenc]

Molnár Ferenc ott áll a szerkesztőség előtt, télikabátban, monoklival.

– Kérem, fogja el Nemot – egy kiadóhivatali úr –, kapott már lisztet?

[Móricz] – Nem.

[Kiadóhivatali úr] – Holnap telefonálok.

[Móricz] – Kérem akkor, ha már olyan szíves, mondja meg azt is, hogy mi dolog az, hogy megígérték, hogy pénteken vagy szombaton küldik, és nem tették meg.

[Kiadóhivatali úr] – Holnap telefonálok.

Molnár Ferenc elmegey köszönés nélkül, utálja ezt az embert. Most mindenütt azzal froclizzák, hogy ez ütötte ki a nyeregből. Az ő helyére megy.

– Minek egy főhaditudósítónak liszt – kiáltja Lenkey nagy hangon, hogy Molnár Ferenc meghallja a folyosón.

– Rekviráljon Szerbiában – szól nevetve valaki.

– Egy kis disznót is rekvirálhat – teszi hozzá Porzsolt.

[Móricz] – Van még ott?

– Ott van.

[Móricz] – Nem ölték még ki mindet?

– Azt nem győzik.

[Móricz] – Azt hiszem, pedig épp azok ellen viselünk háborút.

– Hajaj – szól Porzsolt és elérti, feláll, a kormányra gondol.

Nem akar nyilatkozni, kényes neki minden porcikája. Csak nem ül most is.

Feláll és elmegey. Ki tudja, hol fájult meg.

Molnár Ferenc visszajön.

[Molnár] – Hát kérem, mit csinálunk.

– Jöjjön csak először ide – kiáltja Lenkey olyan hangon, ahogy csak kis újságírókkal szokás beszélni, iszonyún sért és megaláz, és a hangsúly –, elébb mutatok valamit.

Valami levelet mutat.

[Móricz] – Jó napot.

[Molnár] – Jó estét – fog kezét a két rivális, akik olyan furcsán és véletlen kerültek szembe.

[Lenkey] – Három nap múlva adok rá választ.

– Holnapután már nekem késő lesz – biggyeszi fel a száját Molnár Ferenc.

[Lenkey] – Maga hogy áll a katonasággal?

[Móricz] – Kösz, jól.

[Lenkey] – Megy sorozásra?

[Móricz] – Hogyne.

[Molnár] – Még egyszer?

[Móricz] – Még egyszer.

[Molnár] – Már volt egyszer.

[Móricz] – Még nem vagyok túl az ötvenen.

[Molnár] – Na jó, de most is azok mennek újra, akik alatta vannak a 36-nak.

[Móricz] – Még alatta vagyok annak is.

[Molnár] – Én is, hál istennek.

TÜKÖR IX. 1352–1356. 1915. okt. 26. – *főhaditudósítónak* – Móricz alig egy hónap múlva *Az Est* főhaditudósítójaként utazott el a frontvonalra. – Lenkey Gusztáv (1870–1936) újságíró. – Porzolt Kálmán (1860–1940) újságíró, színigazgató. – *a két rivális* – Molnár Ferenc is *Az Est* haditudósítójaként utazott 1915 novemberében a frontra.

Griechische Säulen

Abbazia kávéház kis páholya

– Hát maga az a kis francia lány?

– Én – mondja olyan vékony hangon, hogy egy csirke csipogása is erőteljes.

Kissé kellemetlenül hatott, hogy ennyire önérzetesen vállalja a franciaságot és a magyarellenességet.

A másik oldalon a borotvált arcú építész, kedvesen és előkelő nyugalommal mesél.

– Ha érdekl, elmondom ennek a színháznak a történetét, kedves és csodálatos eset. Először bemutatom a szereplőket. Egyik Kaufmann Oszkár, honfitársunk, igen kiváló, kedves és zseniális építész. A másik a színház tulajdonosa, Goldsohn, egy amerikai, aki azzal kezdte az életét, hogy amikor az iskolából kikerült, az apja adott neki egy pár milliót, hogy most eredj.

– Szerencsét próbálni.

– Ez a régi jó iskola, a vándorló legények kora.

– Igen, és ő elment. Megérkezett Európába, s látta, hogy itt az emberek rossz cipőben járnak! Ezen segíteni kell: behozta az amerikai cipőt, ma már mindenki abban jár. És így tovább. Ma van neki mindenféle vállalata és tömérdek embere. És minden sikerül neki. Minden. Az a tulajdonsága van, hogy sohasem lehet tudni, hol van. Soha senki sem tudja, és mindig mindenütt jelen van. Óriási fizetéseket ad, de minden emberével, a legelőkelőbb igazgatóval is olyan szerződése van, amelynek alap gondolata a hatnapi felmondás.

– Nagyszerű.

– Hogy kiuzsorázzhatja az embereit.

– Hát evvel történt, hogy egyszer eszébe jutott, s bement Berlinben egy moziba. A mozi tetszett neki, de a levegő nem. Ezen segíteni kell. A mozi a nép szórakozása, erre színházat kell építeni. Abba legyen ruhatár és étterem, és tiszta levegő és kellemes külsőségek. Mindjárt azt kérdezte, ki tud színházat építeni?

Nevetés. A kopasz fiú úgy nevet.

– Mondták, hogy színházat épít az a Kaufmann Oszkár. Nagyon jeles specialista, az építette a Hebbel színházat stb.

Másnap reggel Kaufmann Oszkárhoz beállít egy fiatal, borotvált amerikai és kérdi:

– Was khostet ein Theater?

Kaufmann azt hiszi, hogy bolond. Nem is felel, mit mondjon. Hát mibe kerül egy színház?

Az amerikai nem köszön, nem szól, újra kérdi:

– Was khostet ein Theater?

– Milyen nagy?

– 650 személy, x alapterület, x magasság.

Hát Kaufmann, hogy lerázza a nyakáról, mond egy fantasztikus számot.

Erre az a zsebébe nyúl és kivesz két szerződést. Amelybe be van írva, hogy ilyen meg ilyen színházat épít Kaufmann Oszkár úr ennyiért. Éspedig a tervezéshez hozzáfog

azonnal, a rajzoláshoz, két hét múlva a homlokrajz és az alaprajz készen, újabb két hét múlva mit griechische Säulen!

Óriási kacagás.

– S azóta minden mozin ott is van valamilyen formában gr. S.

– S az a nevezetes, hogy ezen nincs.

Újabb nevetés.

Hát az amerikai azt mondja, én délután négy órakor elutazom San Franciscóba, egy alkalmazottamat bízom meg vele, hogy ezt ellenőrizze.

Jó. Kaufmann Oszkár gondolja, láttam egy bolond amerikai! Ez Berlinben nem ép-pen ritkaság. S egy óra múlva már el is felejt.

Eltelik két hét, megjelenik egy úr. „Én a Goldsohn embere vagyok, és azért jövök, hogy tessék megkezdeni a rajzolás.”

Elmegy. Jó, majd megkezdem, szól Kaufmann, és jó mérnöki szokás szerint elfelej-ti a dolgot.

Eltelik újabb hét. Megjelenik az amerikai. „Kérem megmutatni a homlokzat és az alaprajz vázlatát.”

Kaufmann megijed, hát ez ilyen komoly? Óriási bánatpénz van kikötve. Ott van a bécsi Josefstadt theater terve munkában. Beviszi az amerikaiit, s azt mondja, tessék! Az amerikai bólint: jó! Azzal előveszi a szerződést, és összeveti a rajzot avval. „Aber wo sind die gr. S.”

Nagy falrengető kacagás. A flandriai fronton most folyik az ötvenórás ágyúzás.

– Jó, hát azt csak ezután fogjuk beledolgozni.

– Gut.

Az amerikai elmegy, s másnap megjelenik. Leül a rajzoló mellé, nem szól egy szót sem, és egy óra hosszat mereven nézi, hogy dolgozik az a terven.

És így megy napról napra.

Ezalatt Goldsohn a világ különböző pontjain levő csodáiban jár. Ott ül az íróasztalánál, amelyen van telefon interurbán kábel s minden. Két márkás szivart szív és

És a kopasz fiatal úr int a szemével, finom szivarok!

és telefonál, és a legkülönbözőbb üzleteket köti s minden üzlethez új szivarra gyűjt.

Precíz, előkelő mozdulatokkal beszél.

– Dolgozik egész nap, este átöltözik s mulat reggelig. És ez szó szerint így van. A leggyönyörűbb nőekkel (s odapillant Anellára, aki a világ legártatlanabb arcával hallgatja ezt egyszerre), egész táborok veszi körül a legszebb nőiből, mert nagy nőbarát, s mikor valami új alkotást kreál, azt az akkori kedvenc nőjéről nevezi el. A Vera-Schall, az a Vera nevű, s a Lotty-Perl a Lotty nevű barátnőjének édes emlékét őrzi. Ő volt az, aki a hamis gyöngyöket hozta, igazi aranyfoglalatokkal s a zárókő igazi drágakő, csak a gyöngyök hamisak, de úgy forognak a kirakatokban, hogy a villanylámpák ragyogó fényében megvesztegették egész Európa polgári nőit.

Hát Kaufmann fakír dolgozik, de az amerikai ellenőr csak nem hagy békét? „Akar ön gr. S-t csinálni, vagy nem?”

Azt mondja Kaufmann Oszkár:

– Nem.

– Nem?!

– Nem.

– És miért nem?

Erre Kaufmann kidobta.

Másnap beállít hozzá egy merészen és szimplán öltözött hölgy, s azt kérdi:

– Sie sind der nicht villt gr. S. machen?

Újabb kacagás.

Erre Kaufmann a nőnek, aki Goldsohn felesége volt, elkezd magyarázni.

– Hát kérem, nekem ne magyarázzon, mert én úgysem értem. Ellenben én délután 4-kor visszamentem Párizsba, addig gondolja meg a dolgot és adjon végleges választ. Én most megyek a barátnőmhöz, fél négykor itt leszek.

– Ne fáradjon, mert én nem fogok gr. S-t csinálni.

– Nem?

– Nem!

– És miért nem? A szerződésben benne van!

– Sajnálom.

– Úgy. Hát akkor itt most van délután 2 óra, akkor Amerikában meg reggeli egy. Feladok az uramnak egy kábelt, az odaér öt óra alatt. Már 6-kor ott van. Akkorra az uram már felkel, kilovagol és pont 6-kor visszatér a reggelihez. Válaszol, a válasz itt van hat óra alatt, mikor ott déli 12 van, itt van... Szóval én azt itt megvárom.

– Ne várja, addig elmehet a barátnőjéhez.

– Eine gute Idea!

Hát távirat tényleg megjön.

– Kész regény! – kiáltja a kopasz a szivarja mellől.

– És az volt a kérdés, a gr. S. nélkül kell-e a színház? A válasz az volt: kell!

Erre aztán befejezték a tervet. Az átvételkor megjelenik maga Goldsohn, s azt mondja:

– Az emberemet kidobta?

– Ki.

– Köszönöm.

Elképedés.

– Tízezer koronát ígértem neki arra az esetre, ha simán meglesz a munka. Maga kidobta, kerestem magán 10000 koronát.

Mindenki érezte, hogy feloldódott a mese poénja s nyújtózott az egész társaság. Egy óra lett éjfél után.

– A színházat, mint egy óraművet hajszálpontosan építették fel. Egy év alatt, az első évben keresett rajta 50000 koronát – erre eladta. Az neki nem üzlet. A Cines mozi ez. Azzal az olasz Cines-szel szerződött, hogy az lássa el képpel.

– Az neki nem üzlet... – szólt valaki, meg kellene venni. – Róbert Jenő még nem vette meg?

Nagy kacagás és felkerekedik a társaság.

– Reggel föl kell kelni.

Ripli a nyakába keríti nagy fekete gallérát, fejébe nyomja széles szürke kalapját és hihetetlen unott arcával előreballag, mint ökör az ólból.

A kávéház már félig vesztett pompájából, a csillárok felét leoltották.

TÜKÖR IX. 1465–1476. 1915. okt. 5. – *Griechische Säulen* – görög oszlopok. – Kaufmann Oszkár (1873–1956) építész. 1900-tól Berlinben élt, Németország egyik vezető színházépítészeként tartották számon. – Róbert Jenő (1877–1944) színikritikus, színingazgató.